

Siyaset, Toplum ve Sermaye Üçgeninde Medya: 28 Şubat Darbesi Öz

28 Şubat süreci, Türkiye'de medyanın erkler arasındaki rolünü ve toplumsal sorumluluk sürecini tespit etmek açısından özgün bir nitelik taşımaktadır. 28 Şubat sürecinde medya; ordu, yargı, STK, sermaye grupları ve çeşitli odaklarla kurduğu karmaşık ilişkilerin neticesi olarak seçilmiş hükümete yönelik manipülatif bir yayıncılık anlayışını benimsemiştir. Medyanın bu süreçteki etkinlikleri dördüncü güç şeklinde tanımlanan medyayı, demokratik sistemlerde medyaya biçilen rollerin uzağında bir konuma taşımıştır. Bu bağlamda 28 Şubat darbesi özelinde medyanın erkler arasındaki konumlanışı, medyanın çeşitli pratiklerinin tanımlanması ve medya etkinliklerinin nedenlerinin açıklanması araştırmanın temel sorgulama alanları olarak belirmektedir. Bu çerçevede araştırma, medyanın siyaset, kamu ve sermaye üçgeninde hangi rolü yerine getirdiği sorusu doğrultusunda medyanın 28 Şubat sürecindeki pratiklerinin tespit edilmesini amaçlamaktadır. Araştırma; gazete içerikleri, dönemin aktörlerinin görüşleri ve alan yazında birikmiş veri doğrultusunda doküman analizini esas alan niteliksel bir yaklaşımı benimsemektedir. Çalışma, medyanın demokratik sistemlerde durması gereken özgürlükçü alanı terk ettiğini ve toplum yerine başka güç odaklarına yaslandığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular çerçevesinde 28 Şubat sürecinde medya; kamu, siyaset ve sermaye üçlüsü arasında başkaca güç unsurlarının taleplerini siyaset kurumuna dayatan otoriter görünümde konumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 28 Şubat, Medya, Dördüncü Güç, Demokrasi, Refah-Yol.

Media in the Triangle of Politics, Society and Capital: 28 February Coup

Abstract

The 28 February process is unique in terms of determining the role of the media among the powers and the process of social responsibility in Türkiye. During the 28 February process, the media adopted a manipulative broadcasting approach towards the elected government as a result of the complex relations it established with the military, judiciary, NGOs, capital groups and various foci. The activities of the media in this process have brought the media, which is defined as the fourth power, to a position far from the roles assigned to the media in democratic systems. In this context, the positioning of the media among the powers, the definition of various practices of the media and the explanation of the reasons for media activities in the context of the 28 February coup d'état are the main areas of inquiry of the research. In this framework, the research aims to identify the practices of the media during the 28 February coup in line with the question of the role of the media in the triangle of politics, public and capital. The research adopts a qualitative approach based on document analysis in line with the content of newspapers, the opinions of the actors of the period and the data accumulated in the literature. The study reveals that the media abandoned the libertarian space where it should stand in democratic systems and leaned on other power centres instead of the society. Within the framework of the findings obtained, during the 28 February process, the media was positioned in an authoritarian view that imposed the demands of other power elements among the triad of public, politics and capital on the political institution.

Keywords: February 28, Media, Fourth Power, Democracy, Refah-Yol.

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğr. Üyesi Kürşad Erkal
Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO,
Görsel-İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı
Bölümü. Kırklareli-Türkiye
e-posta: kursaderkal@klu.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Doç. Dr. Faruk Temel
Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Gazetecilik Bölümü. Kayseri-Türkiye
e-posta: faruktemel@erciyes.edu.tr

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 22. 02. 2024
Kabul tarihi-Date of acceptance: 06. 05. 2024
Yayım tarihi-Date of publication: 31. 11. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two
External
Değerlendirme-Rewiev: Çift Taraflı Kör
Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın
hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik taraması- Plagiarism checks
Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net
Etik bildirim- Complaints
ictimaiyat@alparslan.edu.tr
ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
The Author(s) declare(s) that there is no
conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek
alınmamıştır.
No funds, grants, or other support was
received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf- Citation (APA)

Erkal, K.-Temel, F. (2024). Siyaset, Toplum ve Sermaye Üçgeninde Medya: 28 Şubat Darbesi. *İçtimaiyat*, 8(1), 228-248.
<https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1441413>

1. Giriş

Avrupa'da liberalleşme eğilimlerinin ortaya çıktığı dönem itibariyle siyasetin yeniden dizayn edildiği ortamda kurumsallaşan medya; toplum, siyaset ve ekonomi üçgeninde bir güç odağı olarak sahne almaya başlamıştır. Özellikle demokratikleşme süreçlerinde ilişkisel süreçleri düzenleyen yasama, yürütme ve yargı organlarının yanı sıra dördüncü güç olarak konumlanan medya, kamusal ve siyasal alanda etkin bir aygıt olarak işlev kazanmıştır. 20. Yüzyılda toplum ve siyaset sahnesinde yaşanan bütün gelişmelerde medyaya önemli roller biçmiştir. Özellikle toplumun belli düzeyde yönetsel etkinliklere katılımının yolu olan medyanın, kamusal bir faaliyet alanı olarak toplum adına faaliyet göstermesi önemli bir beklenti olarak ortaya çıkmıştır. Hutchins Komisyonu (1956) ve Birleşmiş Milletler bünyesindeki çalışmalar sonrasında ortaya konulan Mac Bride raporu (1978) medyanın hangi pozisyonda konumlanması gerektiğine ilişkin çeşitli öneriler ortaya koymuştur. Hutchins Komisyonu liberal medya sisteminde ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi için toplumsal sorumluluk kuramına da kaynaklık teşkil eden özgür ve sorumlu basın isimli rapor yayınlamıştır (İrvan, 1994: 218). Mac Bride Raporu da 1978'de UNESCO Genel Konferansı'nda "*İletişim Araçlarının Temel İlkeleri Üzerindeki Bildirge*" adıyla kabul edilmiştir (Tokgöz, 2003: 153). Bu komisyonların her ikisi de medyanın kamu adına ve kamu lehine faaliyet göstermesi gerektiği konusunda birleşmektedir.

Batı'da medyanın liberal perspektif çerçevesinde toplumsal ve siyasal alanda idealize edilen yapısı, Batıyı takip eden ülkelerce kabul edilse de idealize edilen medya anlayışı pratiklerle örtüşmemektedir. Kaldı ki demokratik ilkeler çerçevesinde yapılanan ülkelerde dahi erkler arasındaki ilişkilerin sistematik ve sağlıklı bir zemin bulduğunu ifade etmek oldukça zor görünmektedir. Nitekim medya çoğunlukla güç odakları tarafından kontrol altında tutulmak istenen bir unsur olarak işaretlenmektedir. Bu anlamda medyanın kamu adına faaliyet göstermesine dair beklentiler çoğu zaman sonuçsuz kalmaktadır.

Literatürde medya içeriklerinin analiz edilmesi ya da medyanın ekonomi-politik bağınyı ortaya koyan nitelikte çok çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Aslında iletişim sürecinin unsurları arasında yer alan kaynağın özellikleri, ekonomik ve siyasal bağlantıları, mesajın nitelikleri üzerinden yapılan çalışmalarla medyanın toplumsal, siyasal ve ekonomik sahadaki rolleri eleştirel ya da egemen perspektifle tartışılmıştır. Türkiye'de ana-akım medyanın demokratik kültür açısından karnesinin iyi olmadığı basın tarihi literatüründen ve çeşitli yaklaşımlardan tespit edilmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren ideolojik yapılandırılmaya maruz kalan basın habercilik anlayışı açısından bilhassa kriz dönemlerinde olmak üzere uzun süre antidemokratik bir çizgiyi benimsemiş, kimi zaman ideolojisini kimi zaman da ekonomik çıkarlarını korumak adına daima güçlünün yanında yer almıştır. Bu anlamda sermaye, siyaset ve asker fark etmeksizin ilişkiye girmekten kaçınmamış, toplumsal çıkar ve öncelikleri geri plana itmekten çekinmemiştir. Türkiye'de de gazetecilik ve medya, Osmanlı'dan başlamak üzere günümüze kadar Osmanlı modernleşme dönemi, cumhuriyetin ilk yılları, darbe dönemleri ya da ekonomik gelişmelerle bağlantılı biçimde holdingleşme süreçleri bakımından çeşitli dönemlerde çok çeşitli bakış açılarıyla ele alınmıştır. Türkiye'de medya, güç ilişkilerinden en fazla etkilenen ve bu ilişkileri etkileyen pozisyonda konumlanmıştır. Tarihsel süreçte Türkiye'nin basın hayatına bakıldığında basın, önce devlet eliyle teşekkül eden daha sonra özel gazetecilik faaliyetleriyle devam eden seyir içerisinde siyasi erkin müdahalelerine açık bir görünüm sergilemektedir. Basının siyasal erk tarafından kontrol altında tutulması süreci, Osmanlı'dan başlamak üzere Cumhuriyetin ilk yıllarında güçlü biçimde devam eden, çok partili hayata geçişle birlikte ekonomik, yasal ve siyasi

etkenlerle farklı biçimlere bürünen nitelik taşımaktadır. Bu çerçevede Türkiye’de basın, önemli bir güç unsuru olarak uzun süre siyasi erkin kontrol alanında bir araç vazifesinde konumlanmıştır. Çok partili hayatın sonucu olarak düşünsel anlamda gazeteci ve gazeteler çeşitlense de iktidar gücü büyük oranda basın üzerinde etkisini hissettirmiştir. İktidar kimi zaman siyasi güç odakları kimi zaman da kültürel, ekonomik, askeri vb. yapılar olarak şekillenmiştir.

1960 itibariyle başlayan darbe süreçlerinde basın daha çok gücün etkisinde konumlanmıştır.1980 sonrası ekonomik alandaki değişim süreci basını holdingleşme yolunda kurumsal olarak farklı bir zemine taşımıştır. Özellikle teknik anlamda televizyon, dergi, gazete ve radyo gibi unsurlarla güçlenmesinin yanı sıra şirketleşme sürecinin sonucu olarak ekonomik ve siyasi bağlantı açısından basın dünyasında farklı bir pencere açılmıştır. Bu noktada etkin pozisyonda rol alan medyanın toplum üzerinde daha güçlü etkiler barındıran bir noktaya taşındığı izlenirken, siyasi erk ve diğer güç odakları arasındaki ilişkileri ise tartışmalı bir görünüm sergilemiştir. Bu manada basının bu güç odakları ile bağlantılarının ve siyasi erklerle olan ilişkilerinin karmaşık bir görünüm sergilediği, medya etkinliklerinin sonuçları bakımından siyasal ve toplumsal alanda olumsuz etkilerinin olduğu 28 Şubat dönemi, Türkiye’de basının erkler arasında konumlanışı bakımından özgün bir tartışma alanı sunmaktadır. 28 Şubat darbesi, Refah-Yol hükümetine karşı iş dünyası, ordu, sivil toplum kuruluşları, medya, yargı ve devletin çeşitli kademelerinin dahil olduğu kolektif nitelikli ve komplike bir darbe sürecini tanımlamaktadır. 28 Şubat, Türkiye’de daha önce gerçekleşen ordu darbelerinin aksine doğrudan silahlı müdahale olmasa da silahların gösterildiği ve hükümetin süreklilik içeren sistematik bir biçimde baskı altına alındığı ve bu baskının daha çok medya üzerinden gerçekleştirildiği, algı üretiminin hat safhada olduğu bir süreç olarak toplumun da manipüle edildiği; farklı yöntemlerin kullanıldığı bir darbe niteliği taşımaktadır. Türk basını için de en önemli tarihsel eleştiri konusu, darbe süreçlerinde takındığı tavır olarak öne çıkmaktadır. Ülkenin içine düştüğü siyasi bunalımlarda kendi varlık sebebini de hiçe sayarak gözünü “karargâh” a çevirmiş, çözümü sivil siyasetin dışında aramış (Temiztürk, 2011: 7), askerleri müdahaleye davet ederken müdahale sonrası da darbenin ve darbe otoritesinin meşruiyetini sağlamak için büyük gayretler sergilemiştir. 28 Şubat döneminde de basın/medya farklı bir tutum içerisine girmemiş, “siyaset-vesayet” çelişkisinde tercihini bir kez daha vesayetten yana kullanmayı tercih etmiştir (Erkal, 2022: 297). Nitekim Cumhuriyetin kurucu ideolojisi olan Batılılaşma politikaları çerçevesinde harekete geçirilen basın, sivil ve kurumsal yapıların gönüllü sözcülüğünü üstlenerek, yıkıcı bir etki alanının oluşmasını sağlamıştır (Temel & Çelebi, 2016: 213).

28 Şubat darbesi; siyaset, ekonomi, kültür, medya gibi konuları çalışan araştırmacılar açısından önemli bir veri sahası sunmaktadır. Nitekim Türkiye’de bu konuda oldukça geniş bir literatür ortaya çıkmış ve medyayı merkeze alarak yapılan çalışmalar çeşitli bakış açılarıyla sunulmaktadır. Bu çalışmayı literatüre katkı sağlamaya namzet kılan önemli hususlardan bir tanesi 28 Şubat sürecinde medyanın rolünü erkler arasındaki ilişkiler bakımından ele alması ve teorik tartışmaların odağında araştırmanın bina edilmesidir. Bu bakımdan çalışmanın ana teması medyanın 28 Şubat sürecindeki rolünü ortaya koymakla birlikte medyanın erkler arasındaki rolü itibariyle tartışılması olacaktır. Bu bağlamda araştırma, medyanın siyaset, kamu ve sermaye üçgeninde hangi rolü yerine getirdiği sorusu doğrultusunda şekillenirken medyanın 28 Şubat sürecindeki etkinliklerinin tespit edilmesini amaçlamaktadır. Araştırma, gazete içeriklerinden

beslenmekle birlikte dönemin aktörlerinin görüşlerinin incelenmesi doğrultusunda doküman analizini esas alan niteliksel bir yaklaşımı benimsemektedir.

2. Siyaset-Kamu-Sermaye Üçgeninde Medyanın Konumuna İlişkin Teorik Çerçeve

Medyanın gücünü resmeden önemli unsurların başında kamusal bir etkinlik aktörü olarak gündem ve kamuoyu oluşturma gücü gelmektedir. Bu durum aynı zamanda siyaset kurumunun medyaya ilişkisine de zemin oluşturmaktadır. Siyaset kurumu özellikle toplumu yönlendirme ve topluma mesaj aktarımının bir aracı olarak medya ile karmaşık ilişkileri yönetmektedir. Bu çerçevede medya, siyaset ve toplum üçgeninde bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkilerde bazı belirleyici rollere bakıldığında ekonomi ve ideoloji başat unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Temel, 2017: 63). Özellikle medya kurumu ve siyaset kurumu arasındaki ilişkilerde sermaye ve ideoloji etkili olurken bu ilişkinin nihai etkileneğini ise toplum şeklinde konumlanmaktadır.

Medya, siyaset ve toplum ilişkilerini sistematik biçimde çözümleyen çeşitli teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Farklı perspektiflerden tanımlanan ilişkiyel süreç, akademik alanda eleştirel ve egemen yaklaşım biçimleriyle çeşitli açılardan çözümlenmektedir. Egemen yaklaşımlarda medyanın toplum ve siyaset alanındaki rolüne ilişkin ortaya konulan çeşitli kuramlar daha çok mevcut durumu betimlemeye yönelik şekillenirken medyanın toplum adına siyasi mekanizmayı denetleyen ya da toplum lehine aktarım yapan aygıt şeklinde konumlanmasına yönelik çözümler öne sürmektedir. İngiliz Kültürel Çalışmalar ekolü medyanın kültürel etkileri ve izleyicinin konumlanışı üzerinden meseleyi çeşitli açılardan tartışırken Marksist literatürden beslenen eleştirel yaklaşımlarda ise ekonomik ve kültürel bağlamlarda medyanın egemen sistemin aracı olarak yapılandığı ve toplumun olumsuz yönde etkilendiğine odaklanılmaktadır. Yine bu çerçevede yapılan ekonomi-politik yaklaşım ise medyanın ekonomik bir yapısı olduğunu ele alarak dolayısıyla medyanın siyasal konumlanışını ve toplumla ilişkisini sermaye ve siyaset kurumu ile ilişkileri üzerinden okumaktadır. Güç, zenginlik, mülkiyet ve denetim konularına odaklanan (Laughey, 2010: 69) bu yaklaşıma göre medyanın liberal kuramda kamusal sorumluluğu olan hükümetleri halk adına denetleyen kurumlar olarak tanımlanması reddedilmektedir (Yaylagül, 2010: 145). Bütün bu yaklaşımlara ek olarak medya kurumsal yapısı ve organizasyonel süreçleri üzerinden de çeşitli çalışmalara konu olmakta ve haber yapım sürecinden bilginin işlenmesi ve dağıtım sürecindeki ideolojik etkenler yanlılık, taraflılık gibi unsurlar üzerinden değerlendirilmektedir. Medya ile ilgili çalışmalar postmodern dönemde farklı biçimde hak odaklı, daha çok toplumu ve bireyi öne çıkaran şekilde görünüm kazanmıştır.

Medyanın, siyasal düzen içerisinde nasıl konumlanacağına ilişkin ortaya atılan normatif kuramsal metinlerde, medyanın siyasal rejim doğrultusunda yapılanacağına ve bu çerçevede işleyiş tarzı benimseyeceğine ilişkin yaklaşımlar da bulunmaktadır. Nitekim çalışma çerçevesinde bu yaklaşımlar medyayı anlamlandırmak açısından önemli görünmektedir. Bu bağlamda ilk kez Siebert ve arkadaşları tarafından 1956 yılında yayınlanan basının dört temel kuramı isimli eser medyanın siyasal rejimlerde nasıl konumlandığına ilişkin sınıflandırma içermektedir. Yetkeci kuramda medyanın devlet kontrolünde bir aygıt vazifesinde olduğu tanımlanırken, sosyalist kuramda medya Marksist ilkeler doğrultusunda biçimlenmektedir. Diğer taraftan liberal kuramda medya liberal ilkeleri esas alırken, siyaset kurumu ve toplum arasında medyanın rolleri özgürlükçü çerçevede betimlemiştir. Eserde yer alan dördüncü kuram ise toplumsal sorumluluk kuramıdır. Bu kurama medyanın toplumsal sorumluluk çerçevesinde yayıncılık ilkesini benimsemesine yönelik bir çerçeve çizilmektedir. Liberal kuram

çerçevesinde toplumsal sorumluluk kuramının yanı sıra medyanın toplum ve siyaset mekanizmasındaki rollerine ilişkin çeşitli yaklaşımlar da ortaya konulmuştur. Katılımcı Demokratik Medya Kuramı, Demokratik Medya Kuramı, Radikal Demokratik Medya Kuramı, Sivil Toplumcu Medya Kuramı gibi yaklaşımlar bunlardan bir kaçıdır (İrvan, 1994). Siyasal sistemlere göre şekillenen medya yaklaşımlarının ötesinde medyanın pratikte güç yapılarının değişken politikalarına uyum sağlayan ve konjonktüre ayak uyduran rolünü de konjonktürel medya yaklaşımı çerçevesinde tanımlamak mümkündür (Temel, 2019: 25).

Medyaya ilişkin liberal kuram içerisindeki yaklaşımların bu denli çeşitli olması elbette medyanın siyaset mekanizmasıyla olan ilişkisinde ve topluma mesaj aktaran rolü itibarıyla istenilen düzeyin yakalanamaması gerçeğini göstermektedir. Nitekim liberal kuramda halkın bilgi edinme hakkı belli bir düzeyde gerekliliği ifade ederken, gerçekte ütopyik bir görünüm sergilemektedir (Bostancı, 1998: 134). Tarihsel süreçte yaşanan siyasal, ekonomik ve toplumsal olaylar bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Nitekim Türkiye’de Refah-Yol iktidarı döneminde medyanın etkinlikleri, demokratik yollarla seçilmiş siyasi iktidara karşı liberal sistemin sunduğu özgürlükçü hakları kendisinde gören medyanın, toplumsal sorumluluk ilkesinin ötesinde bir hareket tarzı benimseyerek nasıl manipülatif bir sürecin parçası olduğu tarihe not düşülmüştür.

3. 28 Şubat Süreci ve Aktörleri

Refah Partisi’nin yerel seçimlerde gösterdiği başarı ve yükselişi tam okuyamayan merkez sağ ve sol siyaset çevreleri 24 Aralık 1995 yılında gerçekleşen erken genel seçimlerle birinci parti çıkan Refah Partisi gerçeğiyle yüzleşmişlerdir. İki büyük şehir belediye başkanlığının yanı sıra birçok önemli belediye başkanlıklarını da kazanarak ciddi bir özgüven kazanan Refah Partisi’nin bu ikinci seçim zaferi hem yönetici kadrolarına hem de tabanına ikinci bir özgüven aşısı olmuştur. Diğer yanda ise başta ordu olmak üzere siyaset, sermaye, medya gibi çevrelerde laiklik üzerinden bir tedirginlik hali ortaya çıkmıştır. Tedirginliğin bu kadar geniş bir çevrede meydana gelmesinin nedeni Cumhuriyet’in kuruluş kodlarında gizlidir. Yeni bir siyasal rejim olarak Cumhuriyet yönetiminde karar kılan kurucu kadrolar devletin ötekisi olarak geçmişin egemen siyasi mecrası olan İslam dinini konumlandırmışlar, dini söylem ve hareketleri korunması gereken tehditler olarak tanımlamışlardır (Sayarı, 1978: 175). 1970’lerden itibaren siyasette dolgu ve denge unsuru olarak belli oranda meşruiyet imkânı tanınan Refah Partisi’nin seçimlerden birinci parti çıkarak icranın başı Başbakanlık koltuğuna oturma hakkı kazanması işte bu pasif konumdaki tehdit algısının yeniden canlanmasına neden olmuştur (Erkal, 2022: 298).

Devletin resmi ve yarı resmî ideolojik aygıtlarında laiklik hassasiyetinin artmasında ve dini tehdit algısının canlanmasında Refah Partisi’nin seçim öncesi söylemlerinin etkisi tedirginliği artırıcı nitelikte olmuştur. Cumhuriyet ile birlikte yüzünü Batıya dönen, Batılılaşmayı bir devlet politikası olarak benimsemiş devlet mekanizmasına karşı Refah Partisi “İslam Birleşmiş Milletleri”, “İslam NATO’su”, “İslam Ortak Pazarı”, “İslam UNESCO’su gibi Batıya alternatif kurumsal teşkilatlanmalardan, para birimi olarak ise İslam dinarına geçileceğinden bahsetmektedir (Bican, 2012: 104). Mevcut rejime yönelik eleştirileri aşan, bir anlamda köklü bir devrimi ifade eden bu söylemler Refah Partisi’ne karşı devletin, siyasetin, toplumun güç merkezlerinde sert bir siyasi önyargının oluşmasına neden olmuştur. Öyle ki birinci parti olmasına rağmen Refah Partisi hükümet kurma süreçlerinin hemen hepsinde denklem dışı bırakılmak istenmiş (Dilaveroğlu, 2012: 69), koalisyon kurması muhtemel siyasi partiler bizzat Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel (Çiller, 2021) ve ordunun üst düzey komutanları tarafından Refah Partisi’nin

yer almadığı bir hükümet üzerinde uzlaşmaları konusunda uyarılmışlardır (Doğan, 1996). Refah Partisi'nin hükümet kurmasını istemeyen bir başka etkili kesim ise İstanbul'da yerleşik sermaye gruplarıdır. Nitekim Necmettin Erbakan kendisine verilen hükümeti kurma görevinde hiçbir siyasi partiyi ikna edememiş, Sazak'ın ifadesiyle "İstanbul dukalığı" Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller'i uzlaştırarak ANAYOL-D hükümetinin kurulmasını sağlamışlardır (Sazak, 2017: 99). Ordu, sermaye ve Cumhurbaşkanı'nın iradesiyle ortaya çıkan bu koalisyon hükümeti uzun ömürlü olmayacak, kuruluşunun dördüncü ayında dağılacaktır. Bu gelişme üzerine ikinci defa hükümeti kurma görevi alan Necmettin Erbakan DYP'nin ve lideri Tansu Çiller'in içinde bulunduğu siyasi şartların da zorlaması ile 54. Refahiyol koalisyon hükümetini kurmayı başarmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren dışlanmış bir siyasi söylemin, hareketin temsilcisi olan Refah Partisi için atılan bu adım meşruiyet anlamında önemli bir başarı gibi görünse de takip eden gelişmeler hem Refah Partisi hem muhafazakâr çevreler hem de Türkiye siyaseti için derin bir kırılmanın da ilk adımı olarak tarihe geçmiştir.

Kurulması engellenemeyen Refahiyol hükümetinin ilk altı ayı belli şerhler, uyarılar eşliğinde kısmen toleranslı bir atmosferde geçecektir (Kazan 2013: 19). Yıldız'a göre bunun nedeni Refah Partisi'nin iktidar sürecinde Türkiye'nin kronikleşmiş sorunlarının altında ezileceği, başarısızlığa uğrayarak alternatif bir umut olmaktan çıkacağı beklentisidir. Böylelikle küresel ölçekte yükselen bir değer haline gelen İslamcılığın da Türkiye'de önü kesilmiş olacaktır (Yıldız, 2001: 54). Fakat bu beklenti gerçekleşmemiş, Refahiyol hükümeti izlediği politikalarla özellikle ekonomi alanında ciddi bir başarı ortaya koymuştur (Baykal, 2017: 309). Beklentinin gerçekleşmemesi Refah Partisi'nin iktidarına başından beri soğuk bakan, tehdit olarak algılayan çevrelerin harekete geçmesine neden olacaktır ve Türkiye bir anda şeriat, gericilik kavramları üzerinden bunalımlı bir sürecin içerisine girecektir. Bu sürecin öne çıkan en önemli aktörlerinden birisinin anaakım medya kuruluşları olduğu görülmüştür. Medyanın süreç içerisinde takındığı tavır ve yüklendiği misyona geçmeden önce medya ile koordineli hareket eden, çoğu zaman onu kullanan, cesaretlendiren, haber zemini oluşturan, manşetlerini besleyen diğer önemli aktörlere de kısaca değinmek gerekmektedir. Zira 28 Şubat süreci nihayetinde bir darbe olarak sonuçlanmış ve klasik darbe şekillerinden farklı olarak sivil görünümü, asker, siyasetçi, aydın, sermaye, medya ortaklığında bir darbe olarak gerçekleştirilmiştir (Mercan, 2001: 108). Bu ortaklığın içerisinde aynı zamanda yargı, akademi ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da yer aldığı görülmektedir.

28 Şubat postmodern darbe sürecinin en önemli aktörü kuşkusuz ordu olmuştur. Refah Partisi'nin olduğu bir hükümet formülünü engellemek için dolaylı olarak siyasi aktörlerle iletişime geçen ordu üst kademesi Refahiyol hükümetinin iktidardan düşürülmesi sürecinde bu defa doğrudan sahneye çıkmıştır. Hatta bir kriz yönetim merkezi olarak hareket etmiş, dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın hazırladığı bir strateji çerçevesinde diğer kurum ve kuruluşları da sürecin önemli bir parçası haline getirmiştir (Kazan, 2013: 68-69). Erkaya'da verdiği bir mülakatta "Biz bu mücadeleye gönül koyarken sivil toplum kuruluşlarından hiçbir destek görmüyorduk. İşte o zaman bu sözü ettim: 'Bu sefer de işi silahsız kuvvetler halletsin dedim. Mesaj alındı, sivil toplum kuruluşları bütün güçleriyle harekete geçti. Sendikalar, Atatürkçü dernekler; Üniversiteler ve basın harekete geçti.'" diyerek dolaylı yoldan üstlenilen bu misyonu kabul etmektedir (Baytok, 2001: 280).

28 Şubat müdahalesi yürütülüş biçimi ve sonuçları açısından "atipik" ve "elit" bir askeri müdahale olarak ifade edilmektedir (Çandar 2001: 20-21). Ordu bu müdahale sürecine daha

önce benzeri görülmemiş bir psikolojik savaş planıyla hazırlanmıştır (Birand & Yıldız, 2012: 179). Emir komuta içerisinde karar verilip onaylanan bu plan çerçevesinde üst düzey bürokratlar, hâkim ve savcılar, akredite edilmiş medya mensupları, sivil toplum örgüt yöneticileri gibi geniş bir kesime Genel Kurmay Karargahı'nda "irtica tehdidi" ile ilgili brifingler verilmiş, ordunun bu tutumu sonrası hemen hemen tüm kesimler Refahiyol hükümetinin karşısında yer almaya başlamışlardır (Temiztürk, 2011: 12).

28 Şubat'ın etkin unsurlarından birisi de "İstanbul dukalığı" olarak da adlandırılan (Civaoğlu, 1986) Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) olarak gösterilmektedir. Hatta Kocabıyık'a göre TÜSİAD askerlerin de önünde, onu kışkırtan ve darbeye yönlendiren asıl yapı olarak tanımlanmaktadır. "Artık hiç şüphem yok, 28 Şubat'ı kurgulayan, başka dinamikleri harekete geçiren güç İstanbul büyük sermayesi idi" diyen Kocabıyık bu sermaye grubunun amacının Refahiyol hükümetinin izlediği Gümrük Birliği ve Avrupa Birliği politikalarının önünü kesmek olduğunu belirtmektedir. Zira bu politikalar gerçekleşirse Türkiye'nin içe dönük, kapalı olarak örgütlenen, rekabet gücü zayıf sanayisinin çökeceğinden endişe edilmektedir. Bu sebeple iktidarın düşürülmesinde en garanti yol izlenmiş, irtica ve laiklik hassasiyetleri üzerinden asker kışkırtılmıştır (Kocabıyık, 2010). Kazan ise TÜSİAD'ın hükümete karşı yıkıcı tavrının arkasında yıllık karlarının %87'sini sağladıkları faiz gelirlerinin hükümetin izlediği ekonomi politikalar nedeniyle ellerinden gitmiş olmasının olduğunu ifade etmektedir (Kazan, 2013: 251). Özgürel'de benzer bir görüşü dile getirmekte ve Refahiyol iktidarının ilk aylarında hoşnut olunmasa dahi bir itiraz ve homurtunun olmadığını hükümete karşı kampanyanın "ekonomide havuz sistemi"nin devreye alınmasından sonra başladığını söylemektedir. Bu sistem sonrasında paradan para kazanma dönemi sona ermiş ve "faiz lobisi" diye nitelendirilen iş çevreleri hükümeti hedef almaya başlamışlardır (Özgürel, 2013: 18).

Refahiyol hükümeti kurulduktan sonra TÜSİAD'ın odaklandığı nokta ekonomi politikaları olmuş, izlenen politikaların Türkiye ekonomisine zarar verdiği dolayısıyla hükümetin görevi bırakması gerektiğine yönelik açıklamalar zaman içerisinde gittikçe rejim sorununu dile getiren bir içerik kazanmaya başlamıştır (Gür, 2018: 145). TÜSİAD'ın hükümete karşı ilk açıktan tepkisi Milliyet gazetesine verdikleri ve manşetten yayınlanan demeçlerle olacaktır. Dönemin TÜSİAD başkanı olan Halis Komili ve TÜSİAD üyeleri Vehbi Koç, Sakıp Sabancı gibi önemli iş insanlarının değerlendirmelerinin yer aldığı haberde ülkenin kaynak bulamayacak hale geldiğinden, oluşturulan kaynak modelinin yanlış ve zararlı olduğundan, hükümetin ömrünün belirsizliğinin ekonomik istikrarı baltaladığından ve izlenmeye başlanılan dış politika nedeniyle ülkenin 70 yıllık Batılı imajının zedelendiğinden, Batı blogundaki yerinin tartışılır hale geldiğinden yakınılmaktadır (Milliyet, 1996). TÜSİAD'ın döneme damga vuran girişimlerinden birisi de hazırlatılan "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" adlı raporun kamuoyu ile paylaşılmasıdır. Raporda Türkiye'nin demokratikleşme ve sivilleşmesi yolculuğunda askerlere, siyasilere yönelik birtakım öneriler yer almaktadır. Milli Güvenlik Kurulu (MGK)'nın anayasal kurum olmaktan çıkartılması, askerinin sivil siyaset üzerindeki etkisinin azaltılması, Batılı ülkelerden olduğu gibi ordunun savunma bakanlığına bağlanması, terör sorunun çözülmesinde Kürtçe eğitim ve yayınların serbest bırakılması, halkın dine olan ilgisinin artması ve İmam Hatip okullarının laiklik ilkesini zedelediği görüşleri yer almaktadır (Tanör, 1997). Bu rapor askerlerin şiddetli tepkisiyle karşılaşmış, başta Koç grubu olmak üzere önde gelen iş insanları da raporu eleştirmişlerdir. Ancak raporda yer alan Türkiye'nin dindarlaşması ve İmam hatip Okullarına yönelik eleştirilerin yer aldığı bölümler asker tarafından hükümete yöneltilen irtica suçlamasında kaynak olarak kullanılmıştır (Kazan, 2013: 79).

28 Şubat darbe sürecinin yargı, akademi, değişik sivil toplum örgütleri gibi başka etkili aktörleri de vardır. Değişik fraksiyonlar ve ideolojik arka plana sahip olsalar da bu yapılar hükümet karşıtlığında birleşmişlerdir Bu birlikteliğin mümkün olmasının arkasında yatan neden yukarıda da ifade edildiği gibi özellikle askerlerin ortaya koyduğu tavidir. Zira grubun en etkili üyesi olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Refahiyol hükümetinin ilk altı ayında destekler bir pozisyon almış, hatta TÜSİAD'ın hükümete yönelik eleştirilerine karşı durmuştur (Kazan, 2013: 38). Fakat siyasi havanın hükümet aleyhine dönmeye başlaması ve Türk-İş, DİSK, ve TESK'in olası bir askeri girişimi destekleyecekleri yönündeki açıklamalarından sonra TİSK ile birlikte bu oluşuma dahil olmuştur (Gür, 2018: 122). Yine yargı kurumları ve üyeleri askerlerin vermiş oldukları irtica brifingleri sonrası sürece etkin bir şekilde dahil olmaya başlamışlardır. Kurumların ideolojik temelleri düşünüldüğünde burada gönüllü bir dahil olmadan bahsedilebilse de yargının terazisinin şaşmasının, darbeye destek verir görünmesinin geri planında psikolojik baskı ve korkunun etkin olduğu bizzat üst düzey yargı mensupları tarafından dile getirilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2012a: 1196).

Refah Partisi'nin seçimler öncesi kullandığı dini terminolojiye dayalı dil, izleyeceğine yönelik beyan ettiği iç ve dış politika başlıkları başta asker, siyasetçi ve bürokrasi olmak üzere çeşitli çevrelerde rahatsızlık oluşturmuş olsa da toplumsal desteği %20'leri aşamayan bir partinin bu vaatlerini yerine getirebilmesi hiçbir açıdan gerçekçi bulunmamaktaydı (Çandar, 2001a: 94). Diğer taraftan irtica Türkiye için yeni bir mesele değildi ve irtica adı altında konu edinilen cemaat, tarikat, İmam Hatip Okulları, Kur'an kursları gibi tartışmalar 1950'lerden beri siyasetin içinde yer almaktaydı. Hatta 12 Eylül 1980 sonrası kurulan askeri darbe yönetimi bile dini konularda yumuşak bir tavır geliştirmişti (Bölügeray, 1999: 21). Ayrıca korkunun kaynağı olarak gösterilen Refah Partisi tek başına iktidarda değildi. Ortağı olan parti Türkiye'nin laiklik hassasiyetlerine bağlı ve lideri kadın olan Doğru Yol Partisi'ydi. Koalisyon kurulurken bu hassasiyetlerini doğrudan ortaya koymuş, Refah Partisi'nin aşırı söylemlerine geçit vermeyeceğini kamuoyu nezdinde ilan etmişti (Bican, 2012, 94). Refah Partisi de hükümet kurulduktan sonra birkaç çatlak ses çıksa da eski söylemlerini terk etmiş, askeri, medyayı kışkırtmamak adına olabildiğince hassas bir siyaset yürütmeye çalışıyordu (Özgürel, 2013: 18). Fakat bu gerçeklere rağmen Türkiye bir anda irtica söylemlerinin etkisi altına girmeye başlamış, kamuoyu oluşturmada ve askerlerin müdahalesinin meşrulaştırılması noktasında "anaakım medya" üçüncü önemli aktör olarak sahneyi devralmıştır.

4. 28 Şubat Sürecinde Medyanın Rolü

28 Şubat sürecinin asker ve sermayeden sonra öne çıkan üçüncü aktörü medyadır. Zira devletin ordu dahil kurumsal yapılarının ve toplumsal tabanın Refahiyol hükümetine karşı psikolojik tepkilerinin oluşturulması ve yönlendirilmesinde asıl işlevi medya yerine getirmiştir. Öyle ki 28 Şubat sürecinde yaşananları bir medya darbesi olarak tanımlayan azımsanmayacak görüşler mevcuttur (Oğuz, 2013) (Alpay, 2018). Kızıldaş ise "ordu mu medyaya öncülük etti yoksa medya mı orduyu tetikledi" sorusunun hala cevaplanması gereken bir soru olarak ortada durduğunu, sürecin sonuna bakıldığında milyarlarca doların el değiştirdiğini, ekonomik çıkar gruplarının çıkar sistemlerini daha güvenli hale getirdiklerini, buradan bakıldığında da "acaba bu ülkenin yüzlerce milyar dolar zararı sürecin bir yan etkisi miydi yoksa asıl hedef bu muydu?" gibi bir merakın hala canlı olduğunu ifade etmektedir (Akt. Erkal, 2022: 297-98).

4.1. Refahiyol Öncesi Tutumu

Türkiye’de basın sektöründe yaşanan kavgalar 1980’lerin sonuna kadar genellikle siyasi konularda düşünce ve fikir ayrılıkları üzerinden gerçekleşirken medya dönemine geçilen 1990’lardan itibaren ekonomik çıkarlar gözetilerek yaşanmaya başlanmıştır. Yolsuzluk, usulsüzlük yapmakla suçlayarak rakibinin başını belaya sokma, mümkün olursa piyasadan silmeye kadar giden bir şiddetle yürüyen bu dönem kavgalarında (Kaya, 2016: 266) siyaset zemini ve siyasi figürler hep destek güç birimleri olarak kullanılmışlardır. Bu anlamda medyanın siyasete bütünüyle dahil olduğu, etki ettiği, hatta ülkedeki birinci güç konumuna yükselmeye çalıştığı dönem olarak Refahiyol hükümetinin henüz kurulmadığı 1993-1995 yılları arası olduğu söylenebilir. Özal’ın vefatı sonrası oluşan siyasi boşluk ve artan terör olayları sonucunda kısmen parçalanmış siyasi ortamda medyanın özellikle iki güçlü kanadı Doğan ve Bilgin grupları kendilerini birer güç çarpanı olarak görmeye başlamış, siyasi kanatlar üzerinden bu güçlerini iktidar merkezinde kullanmayı amaçlamışlardır. Siyasi aktörlerin de iktidar ve yetki kaygılarıyla bu medya aktörleri ile iş birliği çabası içerisinde girmesi bir süre sonra siyasetin mi medyayı yoksa medyanın mı siyaseti etkilediği sorusunun cevaplanamaz bir hal almasına neden olmuştur.

Siyasi istikrarsızlık, ekonomik bunalım, terör olaylarının yakıcı bir şekilde artması buna rağmen siyasetin iç kavgalarından vazgeçmemesi, medyanın da bu kavgaları körükleyen, toplumsal çıkarları değil kendi çıkarlarını önceleyen bir görüntü çizmesi halk tabanında siyaset ve medyaya karşı travmatik bir güvensizliğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu tepkinin adresinin neresi olacağı ise kısa süre sonra kendisini gösterecek 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde halkın önemli bir kesiminin Refah Partisi’ne yöneldiği görülecektir. Ancak kendi iç kavgalarına, çıkarlarına odaklanmış merkez siyaset ve merkez medya aktörleri bu gelişmeyi kısmen okuyabilmişler ve Refah Partisi’nin adayı Recep Tayyip Erdoğan’ın önünü kesebilmek için yine manşetlere başvurmuşlardır. Aday başvurularının yapılacağı 19 Şubat 1994’ten üç gün önce Show TV tarafından yapılan haberde Refah Partisi’nin adayının mahkûmiyet kararı olduğunu haberleştirmiş, Sabah (Sabah, 1994a), Hürriyet (Hürriyet, 1994c) gazeteleri aday başvurularının yapılacağı güne kadar bu haberi manşetlerine taşımış, hukukçu ve siyasilerin demeçlerini de gündeme taşıyarak Recep Tayyip Erdoğan’a adaylıktan çekilme baskısı yapmışlardır (Hürriyet, 1994a). Fakat bu yayınlar Erdoğan’ın adaylığını engelleyememiş, bu defa yayınlanan anketlerde Erdoğan’ın oy oranı düşük gösterilmeye başlanmıştır. Örneğin Sabah Gazetesi’nin yasak olmasına rağmen seçim günü yayınladığı ankette Refah Partisi’nin adayı Recep Tayyip Erdoğan 4. sırada görünmektedir. Seçim günü yaşanan olaylara bakıldığında medyanın yayınladığı bu anket sonuçlarına inandıkları görülmektedir. Zira ana-akım medyadan hiçbirisi Refah Partisi’nin merkez seçim bürosuna gazeteci, muhabir ve televizyon canlı yayın aracı göndermemişlerdir. Tümüyle dönemin önemli partileri ANAP, DYP ve SHP’nin güçlü adaylarının rekabetine odaklanmışlardır (Birand & Yıldız, 2012: 63-64). Çıkan sonuçlarla şok olan medya birkaç gün sonra seçimlerde şaibe olduğu yolunda haberlere imza atacak ve siyasilerin seçimlerin yenilenmesine dair taleplerini manşetlerine taşıyacaktır (Cumhuriyet, 1994c), (Sabah, 1994b).

Yerel seçimlerde çıkan sonuçlardan sonra şok geçiren ana-akım medya kısa süre sonra yapılacak genel seçimlerde benzer bir sonucun çıkmaması, Refah Partisi’nin yüksek oranda oy almaması için gayret gösterecektir. Özellikle Dinç Bilgin ve Aydın Doğan’ın sahibi oldukları medya grupları kendi aralarındaki ticari ve siyasi kavgaları bir kenara bırakmış, Refah Partisi

karşıtlığında aynı safa geçmişler (Öz, 2007: 56) ve Refah Partisi'nin popülaritesini hedef alan manşetlere, haberlere hız vermişlerdir. Örneğin "RP'nin inanılmaz serveti, Dolar yükseldi RP kazandı" (Cumhuriyet, 1994b), "Refah iktidar olamaz" (Günaydın, 1994), "Refah'ta panik: Bosna Parası RP'ye verildi" (Hürriyet, 1994b), "Erbakan'ın gerçek yüzü" (Cumhuriyet, 1994a), "Apo'dan Refah'a: Benin sayemde" (Milliyet, 1994), "Ericson Erbakan" (Ateş, 1995) gibi manşetlerle Refah Partisi'ne yönelik ilginin önü kesilmeye çalışılmıştır. Fakat gazete ve televizyonların bu çabası da fayda vermemiş, 24 Aralık 1995 Genel Seçimlerinde Refah Partisi'nin birinci parti çıkması engellenememiştir.

Genel seçim sonuçları da tıpkı yerel seçim sonuçları gibi siyaset ve medya aktörlerinde şok etkisi meydana getirecektir. Bu defa medyanın yüklendiği görev Refah Partisi'nin olduğu bir koalisyonun önünü kesmektir. Bu doğrultuda yayınlarına başlayan ana-akım medya kamuoyunu, sandıktan Anavatan ve Doğru Yol Partilerinden oluşacak ANAYOL koalisyon hükümeti formülünün çıktığına iknaya çalışacak (Sabah, 1995), (Hürriyet, 1995), (Cumhuriyet, 1995), merkez parti liderlerini de Refah Partisi'ne karşı ittifak kurmaya çağıracaktır (Akpınar, 2001: 25). Medyanın tavrı o kadar kararlı, sistematik ve Refah Partisi'ni tahkir edici, küçültücü, incitici niteliktedir ki hükümet kurma görevini alan Necmettin Erbakan'a hiçbir parti olumlu yanıt verememiş, bütün çabalarına rağmen hiçbir lideri ortaklığa razı edememiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2012a: 971). Aynı medya Erbakan'dan sonra hükümeti kurma görevini alan ANAP lideri Mesut Yılmaz'ın koalisyon çalışmalarında adeta bir yardımcı, arabulucu gibi davranmış, köşe yazıları ve haberleriyle liderleri adeta koalisyona zorlamıştır. Örneğin Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir haberde ANAYOL hükümetinin merhum iş adamı Vehbi Koç'un vasiyeti olduğu haberi yer almaktadır (Cumhuriyet, 1996). Bu aynı zamanda ANAYOL hükümetinin aslında siyaset dışı güçlerin bir talebi olduğunun da göstergesidir. Medya bu güçlerin etkin olarak sözcülüğünü yerine getirmekte, kamuoyu baskısı oluşturmaktadır.

Ana-akım medya ANAYOL hükümetinin kurulmasını da olumlu bir gelişme olarak manşetlere taşımıştır. Cumhuriyet gazetesi "Yeni dönem ANAYOL" manşetini kullanarak iki düşman kardeşin bir araya geldiğini ve ilk somut adımı attıklarını duyurmaktadır (Cumhuriyet, 1996b). Hürriyet gazetesi "Türkiye ANAYOL'da" manşetinin altında iki liderin TBMM salonuna milletvekillerin alkışları eşliğinde geldiklerini ve doğrudan koalisyon protokolünü imzaladıklarını yazmaktadır (Hürriyet, 1996b). Sabah gazetesi ise "2000 planı" manşeti kullanarak iki liderin 2000 yılında yapılacak seçimlere kadar uyumlu çalışacaklarına vurgu yapmaktadır (Sabah, 1996a). ANAYOL koalisyonunun kuruluşu için kulis yapan, kuruluşunu sevinçle karşılayan medya devam etmesinde de özenli bir tavır sergilemiştir. Sazak, DYP-SHP koalisyon döneminde Tansu Çiller'in örtülü ödenekten kullandığı 500 Milyar'ın bilgi olarak kendilerine geldiğini ancak güç bela kurulan koalisyonu sabote etmemek adına yayınlamadıklarını söylemektedir (Sazak, 2017: 101). Fakat ordu, sermaye ve medyanın baskıları ile kurulan ANAYOL hükümetinin ömrü fazla uzun sürmemiştir. İki parti ve liderleri arasındaki derin çatlaklar nedeniyle koalisyon pamuk ipliği ile birbirine tutunmaktadır. Beklenen mazeret Anayasa Mahkemesi'nin hükümetin meclisten aldığı güvenoyunu iptal etmesi ile ortaya çıkacak ve koalisyon dağılacaktır (Aydın, 2020).

Ordu ve sermayenin perde gerisinden dizayn ettiği, medyanın kamuoyu önünde PR'nı yaptığı ANAYOL hükümetinin bozulması rejim tehlikesi ile denklem dışı bırakılan Refah Partisi'nin yeniden denkleme dahil olmasına neden olacaktır. Yeniden hükümeti kurma görevini alan RP lideri Necmettin Erbakan DYP lideri Tansu Çiller ile yürüttüğü görüşmelerden olumlu sonuç

arak REFAH-YOL hükümetini kurmayı başardığında kendisini engellemeye çalışan güç odaklarının ve medyanın hükümete biraz zaman tanımaktan başka çareleri yoktur. Ancak hükümetin kuruluş görüşmeleri ve kuruluş sonrası atılan manşetlerde duyulan rahatsızlık saklanmamaktadır. Koalisyon görüşmeleri sürerken Milliyet gazetesi “Çiller Refah’a döndü” manşetini kullanırken Sabah gazetesi de Çiller’in daha önce RP hakkındaki olumsuz görüşlerini hatırlatarak “Çiller’in kumarı” gibi yoğun alt mesaj içeren bir başlık kullanmıştır (Sabah, 1996b). Sabah gazetesi hızını alamamış bir sonraki gün manşetinde Çiller’e “koltuk uğruna ülkeyi karanlığa gömme” çağrısında bulunmuştur (Sabah, 1996g). Koalisyon anlaşmasının gerçekleşmesi üzerine Milliyet gazetesi “Refah’lı dönem” manşetini atarak gelişmeyi örtülü bir anlamda olağandışı bir durum olarak göstermeye çalışırken (Milliyet, 1996g) Cumhuriyet gazetesi de “Erbakan’lı günler” ifadesiyle benzer bir yaklaşım göstermiştir. Gazete “Türkiye Cumhuriyeti’nin, laik rejim karşıtlığıyla suçlanan bir siyasal parti liderliğindeki ilk hükümeti” cümleleriyle rahatsızlığını ortaya koyarken “DYP’yi ve lideri Çiller’i de RP’yi iktidara taşıdığı için suçlamaktadır (Cumhuriyet, 1996a). Hürriyet gazetesi de Tansu Çiller’i suçlayıcı ifadeler kullanmaktadır. “Çiller teslim etti” manşetinin altında Çiller’in Yüce Divan korkusu nedeniyle Mesut Yılmaz’ın çağrılarına kulak tıkadığı ve Erbakan’a iki yıllık başbakanlık yolunu açtığı şeklinde suçlayıcı yorum yaparken Erbakan gibi İslami kimliği olan birisinin kendisini laikliğin ve çağdaşlığın teminatı olarak tanımlayan Tansu Çiller tarafından iktidar yapılmasını da bir çelişki olarak yansıtmaktadır (Hürriyet, 1996a). Sabah Gazetesi ise “Erbakan laik ve Atatürkçü oldu” manşeti ile Erbakan’ın koltuk uğruna ilkelerinden vazgeçtiği suçlamasını yöneltmektedir (Sabah, 1996e).

Kurulan REFAHYOL hükümeti güvenoyu alana kadar medyanın RP’ni ötekileştirici, Çiller’i suçlayıcı yayınları devam etmiş, özellikle DYP içerisine yönelik haberler yapılarak, DYP içerisinde RP ile koalisyondan rahatsız olan büyük bir kitlenin olduğu, bu rahatsızlığın gittikçe öfkeye dönüştüğü algısı yaratılmaya çalışılmıştır (Milliyet, 1996d). Medyanın DYP içindeki rahatsızlıkları gündeme getirmesi tümüyle temelsiz değildir. Zira seçim öncesi ve sonrası Necmettin Erbakan’ın ve Tansu Çiller’in birbirleri hakkında sarfettikleri sözler özellikle DYP milletvekillerinin bir kısmının ciddi tepki vermelerine sebep olmuş ve koalisyon oylamasına evet demeyeceklerini açıkça belirtmişlerdir (Birand & Yıldız, 2012: 154-155) İşte medya hem daha önce sarf edilmiş bu sözleri hem de milletvekillerinde görülen rahatsızlığı ön plana çıkartmak için önemli bir gayret içinde olmuştur. Fakat çabalar, gündemi büyütme taktikleri işe yaramamış, DYP az bir fire ile Hükümetin güvenoyu almasını sağlamıştır. Güvenoyu sonrası da medyanın duruşu değişmeyecek, yazarları, manşetleri ve haber içerikleriyle Refahyol hükümetine karşı indirgemeci ve güvensizliği öne çıkartan tavrını sürdürecektir (Devecioğlu, 2019: 117).

4.2. 28 Şubat MGK’sına Giden Yol ve Medyanın Döşediği Taşlar

Çalkantılı ve belirsiz bir sürecin sonrasında REFAHYOL hükümeti kurulmuş olsa da karşısında siyaset, sermaye, akademi, yargı ve ordu bürokrasisinden oluşan güçlü bir karşıt cephenin olduğu kesindi. Ordu ilk zamanlardan itibaren rahatsızlığını ortaya koyan birtakım sinyaller vermişti. Sermaye de ANAYOL hükümeti girişimi ile niyetini ve tercihini ortaya koymuştu. Medya ise hem ideolojik uzaklığı hem de sermaye grupları ile ilişkisi noktasında baştan beri mesafeli ve ötekileştirici bir tavır içerisindeydi. Hükümet üzerine oluşturulan algıların yaratacağı psikolojik baskı ve ülkenin içinde bulunduğu sorunların büyüklüğü nedeniyle koalisyona başarı şansı verilmiyordu. Ancak hükümetin beklenenin aksine uyumlu bir görüntü sergilemesi,

özellikle ekonomi alanında başarılı bir politika yürütmesi, hükümet yetkilerini kullanarak bağlayıcı kararlar almaya başlaması, karşıt çevrelerin “hükümetin başarısız olmasını bekleme stratejisini” terk etmelerine neden olacak, adeta bir medya kampanyasıyla hükümetin istifasına gidecek bir süreç başlatılacaktı.

Yürütülen medya kampanyasının ana teması “irtica tehdidi” olarak belirlenmişti. Özellikle hükümetin beşinci ayından itibaren medyada Refah Partisi üzerinden şeriat ve irtica haberlerinde gittikçe aratan bir ivme gözlenecektir. Medyada ortaya çıkan bu yüksek hassasiyetin sebebinin ordu üst kademesinde hükümete karşı gösterilmeye başlanan irtica tavrı mı yoksa hükümetin ekonomi politikalarının büyük sermaye gruplarında ortaya çıkarttığı rahatsızlığın yansıması mı olduğu tartışılan bir konudur ve bu sorunun cevabını bulmak oldukça zor görünmektedir. Ancak Türk medyasının genetik kodları ve süreç içerisindeki gelişmeler dikkate alındığında gerçeğe yakın bir yorum yapılabilir durmaktadır. Medya daha önce de ifade edildiği gibi laik Batıcı değerler üzerinden biçimlendirilmiştir. Bu nedenle ideolojik genleri ile çatışan durumlarda refleks göstermektedir (Arıkan, 2011: 73). Diğer yandan 1980’lerden sonra liberal ve neoliberal politikalar paralelinde medya kuruluşları da ticarileşmiş, çeşitli sermaye gruplarının çatısı altına girerek kar odaklı bir ekosisteme dahil olmuşlardır. Bir başka konu ise medyanın asker/darbe fobisidir. Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihine bakıldığında askerin tavrının belirleyici olduğu, tüm kurumlar gibi medyanın da bu gerçeği kabullendiği söylenebilir. 28 Şubat sürecinde medya açısından tüm bu duyarlılıkları tetikleyen bir ortamın oluştuğu görülmektedir. Refah Parti’sinin laik ve Batıcı değerlere yönelik dolaylı, dolaysız karşıt söylemleri, REFAHYOL hükümetinin İstanbul sermayesinin kurulu düzenini tehdit edici politikaları ve siyasi aritmetikte Refah Partisi’nin yükselen bir değer, alternatif bir söylem olarak ilgi görmesinin askerlerde ortaya çıkarttığı tavır, medyanın operasyonel bir davranış içerisine girmesini sağlamıştır denilebilir.

Medya REFAHYOL hükümetine karşı ilk savaş ilanını 14 Ağustos 1996 tarihli Hürriyet gazetesinin “70 yıllık imajımız güme gidiyor” manşetiyle verecektir (Albayrak, 2019). Manşet haberde gazete Erbakan’ın, kısa Başbakanlık döneminde Türkiye’nin 70 yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca geliştirdiği çağdaş-Batılı imajını sarsmaya başladığını iddia etmektedir. Bu haberin hemen yan sütununda ABD ve Avrupa gazetelerinin Türkiye değerlendirmelerine yer verilmektedir. Diğer ilişkili haberlerle birlikte gazete editörlüğü genel olarak Erbakan liderliğindeki hükümetin Batı’ya karşı mesafeli politikasından rahatsızlıklarını ortaya koymaktadır (Dönmez, 2018: 31)

Manşetlerin kızışmaya, sertleşmeye ve sıklaşmaya başladığı dönem ise 30 Ağustos sonrasıdır. Sabah gazetesi 30 Ağustos Zafer Bayramı günü yayınladığı sayısında “Geriye değil ileriye” sürmanşetiyle Türkiye’nin Batılı değerlerden geriye gittiği ima edilmektedir. Sayfada ayrıca “Erbakan’a ilk kıyafet uyarısı” ve “Sağ basında türban tahriki” başlıklı haberler de yer almaktadır. Refah Partisi’ni dolaylı olarak irtica ve şeriatla ilişkilendiren bu haberlerin yanında “Refahlı Erbaş’a PKK töreni” başlıklı haberle de terör ilişkisi atfedilmektedir (Sabah, 1996f). 31 Ağustos sabahı yayınlanan manşet ve haberler de farklı değildir. “Gergin gece” manşeti ile çıkan Sabah gazetesi 30 Ağustos Zafer Bayramı münasebetiyle Genelkurmay Başkanı’nın verdiği davette yüksek rütbeli komutanların Refah Partili Fethullah Erbaş’ın PKK kampını ziyaretinden duydukları rahatsızlığı ve şeriat konusundaki endişelerini dile getirdiklerini ifade etmektedir. Haberin hemen altında yer alan “Laiklik konusu kötüye gidiyor” başlıklı bir başka haberde ise adı verilmeyen ve “üst düzey bir komutan” şeklinde bahsedilen askerin “böyle

giderse Türkiye 2010 yılında 1996'dan daha karanlık olacak" dediğini iddia etmektedir. 1 Eylül 1996 gündemini belirleyen manşet ise yine Sabah gazetesinde yer alacaktır. Genel Kurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı ile yapılan özel röportaj manşete çekilmiş ve Karadayı'nın üniformalı fotoğrafının hemen yanına "Karadayı'dan Humeyni dersi" başlığı atılmıştır. Başlık altında Karadayı'nın söylediği "İran'da generaller Humeyni hareketinin irticanın ta kendisi olduğunu fark ettiklerinde iş işten geçmişti" cümlesine yer vererek askerinin hükümete karşı teyakuzda olduğu ima edilmekte, ordunun üç hassas noktası olarak "laiklik, demokrasi ve ülke bütünlüğü" gösterilmektedir.

Art arda gelen bu manşet ve haberlerin farklı toplum yapılarını belli bir fikir ve kanaate yönlendirme amacı taşıdığı açıktır. Devam eden günlerde de medyanın ana gündemini irtica ve şeriat konulu haberler oluşturacak, bir süre sonra yaratılan korku ikliminin içine resmi, yarı resmi ve sivil birçok unsur dahil edilecek ve bu unsurların gönüllü, gönülsüz, samimi gayri samimi verdikleri tepkiler, demeçler gazete sayfalarını, televizyon haber programlarını dolduracaktır. 28 Şubat MGK'sına kadar geçen sürede kamuoyunu %21 oy almış bir partinin ülkeye şeriat getireceğine inandırmaya çalışan ve MGK'da alınacak kararların alt yapısını oluşturan, gazete haberlerinden öne çıkan başlıklardan bazıları şöyledir:

"Erbakan devre dışı" (Sabah, 1996d), "Darbesiz indiririz, Rahmi Koç: Hoca Hazırlıksızmış" (Sabah, 1996c), "Paket Depremi: iş dünyası Refah-Yol'un kaynaklarını topa tuttu", Şeriatçı Öğretmenler" (Milliyet, 1996e), "Baba: laikliğin kıymetini bilin" (Hürriyet, 1996a), "Meclis'in açılışında Demirel uyardı komutanlar not aldı: Demokrasi korosu, Karadayı güvencesi" (Milliyet, 1996c), "Cuma'da Tahrik: Kocatepe'de Şeriat provası, Taliban değil Aczmeni, Ali Haydar Yurtsever Afganistan'dan bildiriyor: Şeriatçı kaçıyorlar, 10 Kasım'a Sınav konuldu, Avukatlara Türban izni" (Milliyet, 1996b), "Türkiye Cumhuriyeti'ni tehdit eden tehlike: Harp Okulu'nu işgal planı" (Gözcü, 1996), "Şeriat light!: Refah imaj değiştiriyor" (Ateş, 1996), "Refah'ın iki yüzü, Hoca'nın Atatürkçülüğü: Bol bol Ata'dan söz etti ama ilkelerini bir çırpıda değiştirdi, Refah'ta kadının adı yok" (Milliyet, 1996f) "Hükümetin devrilmesi kesinleşiyor: 14 şerefli vekil rezaleti bitiriyor" (Takvim, 1996), "Elçilerden muhtıra: Avrupa'dan kopuyoruz" (Sabah, 1996) "Laiklik uyarısı: Hoca hem oğlunun okulunda hem de gensoru görüşmesinde Atatürkçülük dersi aldı" (Milliyet, 1996e), "Türbanlı Yargıç Milliyet'e konuştu" (Milliyet, 1996i), "Tahrikler bitmiyor: Refah Partisi türban, karayolu ile hac, kurban derileri, Taksime cami krizlerini yeni krizler yaratarak daha da tırmandırıyor, Kudüs gecesinden Hoca haberdar" (Hürriyet, 1997), "Tehlikeli tırmanış: bir kadın gazetecinin uğradığı şeriatçı saldırıya ait görüntüler toplumda büyük tedirginlik yarattı, İpler geriliyor" (Sabah, 1997), "İşçi yürüyor: Türk-İş başkentte hükümeti uyarıyor: Türkiye'ye sahip çık" (Milliyet, 1997b), "İşte Fadime Şahin'in suçladığı adam: nefesi kuvvetli Ali Hoca" (Sabah, 1997a), "Ordudan dört uyarı: Genelkurmay şeriatçı örgütlenmenin ivme kazanmasından rahatsız, Sincan'da tanklı protesto" (Cumhuriyet, 1997), "Yargıtay: Kapatırım; RP Kayseri il örgütünün üniformalı grup oluşturması yasaya aykırı, Laiklik güvencesi, Refah yeraltı örgütü gibi" (Cumhuriyet, 1997), "2 hassas konu: Refah kurban derisi toplama yetkisini THK'dan alan ve türbanı serbest bırakan kararları gündeme getiriyor, Dinci terör vahşeti" (Sabah, 1997a), "MGK'dan uyarı: Bölücü ve yıkıcı yayınlar önlenmeli, Üniformalı hoca timi, Batı fena takti: imajımız çok fena halde sarsıldı" (Milliyet, 1997e), "Bu ne rezalet: İran'ın Ankara Büyükelçisi Sincan Belediyesi'nin düzenlediği Kudüs Gecesi'nde şeriat çağrısı yaptı, İran da böyle kaybedilmişti, İran: Refah'ın hedefi İslami düzeni kurmak." (Sabah, 1997b), "Türkiye İran olmayacak: RP'li belediye başkanı ile şeriat çağrısı yapan İran Büyükelçisi'ne tepki yağıyor, Elçiye Erbakan kolladı, Şeriatçı terör 31 kişiyi öldürdü." (Cumhuriyet, 1997a), "Tehlikeli gidiş: Cami, türban ve Hac tartışmalarıyla gerginleşen siyasi ortama Sincan'da saldırı Kartal'da cinayet eklendi" (Milliyet, 1997f), "Sincan manevrası iktidarı sarstı: Kudüs Gecesi ile

şimşekleri üzerine çeken ilçe dün palet sesleriyle uyandı. Refah yol dağılıyor mu tartışmaları başladı, Silahlı Kuvvetler Sincan'da" (Milliyet, 1997f), "Refah'ta tarikat sıkıntısı: Üst üste çıkarılan tarikat skandalları Refah seçmeninde ilk defa önemli bölünmeye yolaçtı" (Sabah, 1997d), "Tıpatıp aynısı: Refah kadrolarının ilham kaynağının Ortadoğu'da terör estiren HAMAS ve Hizbullah örgütleri olduğu ortaya çıktı, RP'nin İslami Cihat ve HAMAS ilişkisi" (Hürriyet, 1997b), "Laiklik uyarısı: ABD Dışişleri Bakanı Albright: Türkiye'nin laik bir ülke olması bizim için önemli" (Milliyet, 1996h).

Yukarıda alıntılanan haber manşet ve başlıklar 28 Şubat MGK'sına gelene kadar medyanın sadece yazılı basın bir kısmına ait içeriklerdir. İrili ufaklı diğer gazete ve dergilerde de aynı ton ve amaçla oluşturulmuş içerikler arşivlerde yer almaktadır. Diğer yandan işitsel ve görsel medya tarafı da benzer bir iştah ve amaçla sürece katkı sağlamışlardır. Aynı sermaye grubuna dahil olan birçok televizyon, radyo kuruluşu gazetelerle paslaşarak haber bültenlerini birer psikolojik harekât merkezi haline getirmişlerdir (Arıkan, 2011: 75), (Sözcü, 2007: 33). Dönemin medya ortamının baskın araçları olarak gazete ve televizyonun olduğunu düşündüğümüzde iktidar bileşenlerinin ve toplumun nasıl bir atmosfere sokulduğu daha iyi anlaşılabilir. Cumhuriyet'in kuruluşunda belli oranlarda yaşanmış irticai korkular geçen onlarca yıl sonra medya tarafından yeniden diriltilmiş, asker başta olmak üzere devletin tüm kurumları, toplumun önemli bir kesimi bu korku ikliminin etkisiyle kaygılarını, tepkilerini daha da katlamışlardır. Nihayetinde 28 Şubat 1997 yılı Milli Güvenlik Kurulu, oluşturulmuş bu atmosfer içerisinde gerçekleşmiştir. Medyanın başlattığı ve başarılı bir şekilde sürdürdüğü "irtica" kampanyası askerlerin güvenlik endişelerini yükseltmiş, %21 oyla iktidar ortağı olan RP'nin ülkeye şeriat getireceği algısına kapılmalarını sağlamıştır. Öyle ki, 28 Şubat MGK'sından sadece üç gün önce ordu irtica tehlikesini Türkiye'yi bölme amacıyla örgütlenen ve bu amaçla silahlı eylemler yürüten PKK terör tehdidinden daha tehlikeli gördüğünü kamuoyuna duyurmuştur (Milliyet, 1997c).

MGK toplanacağı gün ve hemen ertesi gün tercih edilen manşet ve haberlerin bazıları şu şekildedir:

"En uzun gün: MGK toplantısını bugün yapıyor. Cumhurbaşkanı, siyaset ve generallerin irtica tartışmaları Refah yol'un kaderini etkileyecek" (Milliyet Gazetesi, 1997f), "Muhtıra gibi tavsiye: MGK'nın 9 saatlik toplantısında özellikle şeriat girişimlerine karşı çıkılması istendi" (Cumhuriyet, 1997a), "9 saatlik zirvede rejime ince ayar: Tarihi MGK'da asker laiklik hükümet darbe spekülasyonları üzerinde durdu. Yeni gerginliklerin yaptırımlara yol açacağı bildirildi." (Milliyet, 1997a), "Zehir zemberek: ... MGK toplantısından çok sert bir laiklik uyarısı çıktı," (Sabah, 1997g), "Tarihi karar: MGK'nın 9 saatlik tarihi toplantısında Atatürk ilke ve inkılaplarının ödünsüz uygulanması kararı verildi." (Hürriyet, 1997b), "Askerin 20 şartı" (Hürriyet, 1997a).

MGK'da alınan kararlar bir anlamda hükümetin yetki alanını daraltmak, iradesinin ortadan kaldırılması anlamına geliyordu. "...gerginlikler yeni yaptırımlara yol açacaktır" ifadesi durumu özetler nitelikteydi ve bu haliyle modern bir askeri müdahale sıfatını kazanmış oluyordu. Medyanın önemli bir bölümü bu müdahalenin adeta yol taşlarını döşemiş oldular. Ancak medya hükümete yönelik kampanyasını sonlandırmamış, Başbakan Erbakan'ın istifasını verdiği 18 Haziran 1997'ye kadar manşet ve haberlerini irtica konseptinde biçimlendirmeye devam etmiştir. Hükümetin istifasına kadar geçen süreçte gazetelerin manşetlerine taşıdıkları haberlerin bazıları şöyledir:

“Sürpriz çıkış: Genelkurmay sekreteri ‘ordu ile uyum içerisindeyiz’ diyen Erbakan’a ‘Ordu Atatürk’e inananlarla uyum içerisinde’ yanıtını verdi, Hoca diyor: Başbakan Erbakan MGK’nın hükümetten yapılmasını istediği 20 maddeden bazılarının yumuşatılması için ısrarını dün de sürdürdü, RP’de bir kaçak Mercedes daha.” (Sabah, 1997f), “İmza gerilimi: MGK’nın tavsiye paketini beğenmeyip ‘imzalamıyorum’ mesajı veren Erbakan liderler turuna çıkıyor, Genelkurmay: Erbakan’la uyum yok, MGK’nın uyarısı bir başlangıçtır.” (Milliyet, 1997e), “Ya uy ya çekil: DSP Lideri Ecevit ve CHP Lideri Baykal dün Başbakan Erbakan’a ‘ya laik devleti içinize sindirin ya da çekilin’ dedi, MGK Refahyol’a 1 ay süre tanıdı, İrtica propagandası yapana 10 yıl hapis” (Hürriyet, 1997e), “Sayın Başbakan’a soruyoruz: Kim yalancı? (Hürriyet, 1997b), “Ürperten yemin: İrticai örgütlerce açılan Kur’an kurslarında “din devleti kuruluncaya kadar savaş” yemini ettiriliyor” (Sabah, 1997h), “Refah bunalımı: MGK kararlarını Erbakan imzalamayınca kriz doruğa çıktı, Kur’an kursunda ürküten yemin: Şeriat andı.” (Milliyet, 1997j), “Paşa paşa imzaladı: ... inadı üç gün sürdü, Refah’a gözdağı.” (Sabah, 1997i), “473 gizli Kur’an Kursu: MİT’ten Başbakanlığa rapor; küçük yaşta 5 bin çocuk Atatürk ve laiklik düşmanı olarak yetiştiriliyor” (Sabah, 1997b), “Çevik Bir uyardı” (Milliyet, 1997c), “RP’den ağır tahrik” (Hürriyet, 1997c), “Gövde gösterisi: Refah’ın İmam Hatip gerginliği meydanlara taşıdı. Sultanahmet mitinginde ‘Yaşasın şeriat! Generaller nerede?’ sloganları atıldı” (Milliyet, 1997f), “Tarikatlar devrede: Refahyol’un ‘Cumhuriyet tarihinin en büyük kutsal ittifakı’ olarak niteleyen tarikat liderleri hükümeti kurtarmak için harekete geçti” (Sabah, 1997i), “Meclis’te 129 Şevki Yılmaz var, Erbakan’a kaset şoku” (Sabah, 1997f), “Stresimiz dorukta; Komutanlar dün kritik bir ortamda toplanan MGK’da Erbakan’a son uyarıyı yaptılar: ‘Söylenecek her şeyi söyledik, son derece müstekeyiz, fevkalade stresliyiz” (Hürriyet, 1997d), “Ordudan ambargo; Genelkurmay: İrticacı kuruluşlardan alışveriş yapmayın” (Milliyet, 1997i), “Koltuk hırsı gözlerini kararttı: Oy avcılığına para var askere yok” (Sabah, 1997g) “Refahsız arayış: Cumhurbaşkanı Demirel görevi hemen Tansu Çiller’e vermeyince Ankara’da Refahsız bir hükümet için yoğun arayışlar başladı, RP MGK’dan dışlanıyor” (Hürriyet, 1997f), “Hoca devri bitti: Erbakan dün istifa etti” (Sabah, 1997n), “Refahyol’u Baba bitirdi: Demirel Refahyol’u Yolrefah yapma planını hükümeti kurma görevini Mesut Yılmaz’a vererek bozdu” (Sabah, 1997m).

Cumhuriyet değerleri bağlamında demokratik, Batıcı ve özgürlükçü bir medya olma iddiasında bulunan ana-akım Türk medyasının tam da dünyada otoriter anlayışların terk edildiği, demokratik değerlerin yükseldiği bir dönemde asker otoritesinin yeniden tesisinde böylesine etkili bir rol üstlenmesinin farklı birkaç nedeninin öne çıktığı gözlenmektedir.

Birinci nedeni ideolojik birlikteliktir. Kuruluş ideolojisi ile biçimlendirilmiş tüm temel kurumlar gibi ana-akım medya da sahiplik ve kadro olarak laik Batıcı modernleşme ideolojisine sahiptir. Bu nedenle 28 Şubat sürecinde ana-akım medya unsurları da RP’nin olduğu bir hükümete güvenmemiş (Balci, 2000: 128-129) ve basın ahlak ilkelerini çok rahatlıkla kenara itebilmişlerdir (Arıkan, 2011: 74). Can Ataklı’nın şu ifadeleri de ana-akım medyanın ideolojik şartlanmışlığını ortaya koyar niteliktedir: “Tayyip Bey, size yönelik baskılara asla katılmıyorum. ... Ancak şunu da bilmenizi isterim ki, sizin asla bu ülkeyi yönetmenizi de istemiyorum. Çünkü siz benim inandığım demokrasiye inanmıyorsunuz. Ne kadar aksini söylerseniz söyleyin, dini inanışlarınızın baskısı altında kalacaksınız” (Ataklı, 2007). Aynı ideolojik bakış açısı, dönemi itibarıyla orduda da baskındır ve çok kolaylıkla Anayasanın dışına çıkabilmişlerdir. Örneğin dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir’e yöneltilen “Niye Türk toplumunun geleneklerine bu kadar karşı çıkıyorsunuz? Bunun için Türkiye’de çok değerli sosyologlar var. Niye onlara danışmıyorsunuz?” sorusuna “eğer sosyologlara danışsak bu konudaki kararlılığımız dağılır” şeklinde cevap vermektedir (Özcan, 2010: 75).

İkincisi; Sermaye ilişkisi ve ekonomik çıkarlarıdır. Ana-akım medya kuruluşları önemli ölçüde sermaye gruplarının çatısı altında yer almaktadırlar ve iş ilişkileri nedeni ile de sermaye çevresinin doğal üyelerindedir. Refahiyol hükümetinin izlediği ekonomik politikalarının kendi ekonomik çıkarlarına ters geliştiğini düşünen sermaye grupları rahatsızlıklarını medya aracılığıyla ortaya koymuşlardır. Öyle ki sermaye grupları henüz Refahiyol hükümeti kurulmadan, kurulma ihtimalini ortadan kaldırmak için medyayı devreye sokmuşlardır. “TÜSİAD’ın en tepe patronları iki büyük medya patronu ile yaptıkları toplantıda RP’li bir hükümet formülünü engellemenin çarelerini aramışlardır (Babahan, 2012). Eski Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş de Refahiyol hükümeti kurulmadan önce iki medya patronunun kendisinden bu hükümetin kurulmasını engellemesini istediklerini söylemektedir (Yeni Şafak, 2007). Nihayetinde hükümetin kurulmasını engelleyemeyen sermayenin medyayı devreye sokarak askerlerin hassasiyetlerini harekete geçirdiğini ve hükümetin istifasını sağladığını (Kocabıyık, 2010), bir anlamda askerlerin sermaye-medya ikilisi tarafından kullanıldığını savunan yaygın görüşler vardır (Alan, 2020). Bu iddiaları güçlendiren asker aktörlerin beyanları da mevcuttur. Dönemin en etkili asker aktörü olan Orgeneral Çevik Bir 28 Şubat’ta kendilerini medyanın dolduruşa getirdiğini söylemektedir (Korkmaz, 2007). Genelkurmay eski genel sekreteri Erol Özkasnak da o dönem gazetecilerin askeri kaynaklı haber kırıntılarını bile manşet yaparak komutanlara yaranmaya çalıştıklarını ancak daha sonrasında askere cephe aldıklarını ifade etmektedir ve medyanın bu tavrını “kundakçıların yangını çıkardıktan sonra karşısına geçip keyifle seyretmelerine” benzetmektedir (Özkasnak, 2001).

Üçüncüsü; askerlere karşı ürkeklik, daha net bir ifade ile duyulan korkudur. Cumhuriyet dönemi öncesi basın tecrübesi dışarıda bırakılırsa 27 Mayıs ihtilalinden itibaren Türkiye’nin bütün katmanlarına sirayet eden asker korkusu medyada da kronik bir sorunsala dönüşmüştür. Darbeler sürecinde medyanın iyi bir sınav vermediğini belirten Oktay Ekşi bunun asıl gerekçesinin askerlerden duyulan korku olduğunu, 28 Şubat’ta da cesaret gösteremediğini, Türkiye’de askere karşı hakim olan genel psikoloji göz önünde tutulduğunda yadırganacak bir şey olmadığını ifade etmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2012b: 190). Pulur’da aynı şekilde “Asker varken bizde kimse kahramanlık yapamaz” diyerek medyada egemen olan asker algısını ortaya koymaktadır. Yine Pulur’un ifadesiyle askerler de duyulan bu tedirginliğin farkındadır ve 28 Şubat sürecinde bu korkuyu besleyici tavırlar içerisine girmişlerdir. Pulur 28 Şubat sürecinde gazetecilerin kışlalara çağrıldığını, yatılı misafir edildiklerini ve korkutulmak amacıyla gece nöbetçiler tarafından ateş edildiğini anlatmaktadır (Pulur, 2006). Keçili de (2012), 28 Şubat döneminde askerlerin medya sahiplerine, işadamlarına kokteyllerde ayar verdiğini, her şeyin askerlerin ağzından çıkacak tek bir söze baktığını, oluşan korku ikliminde herkesin adeta askerlerin emir eri gibi olduklarını belirtmektedir.

5. Sonuç

28 Şubat süreci, medyanın toplumun beklentilerini göz ardı ederek nasıl bir yol izlediğini göstermesi açısından hem Türkiye siyaset tarihi hem de medyanın çeşitli güç odaklarıyla ilişkisini ortaya koyması bağlamında önemli bir veri sunmaktadır. Türkiye’de sermaye açısından zenginleşen, teknik açıdan gelişen ve çeşitlilik (radyo, gazete, TV) arz eden medyanın kurumsallaşması medya etkinliklerini daha önemli hale getirirken medyanın siyasi hükümetle neredeyse boy ölçüştüğü bir tablo ortaya çıkarmıştır. Ana-akım medyayı 28 Şubat askeri müdahalesinde oynadığı rol açısından birinci sorumlu olarak göremesek de ürettiği ve yok ettiği meşruiyet alanları, kitleler üzerindeki psikolojik etkileri, güç odaklarına sağladığı cesaret,

iktidarın etrafına ördüğü korku duvarı gibi nedenlerle sonuç alıcı en etkili araç olduğunu söylemek mümkündür. Ana-akım medyanın gönüllü olarak yüklendiği bu rol kısa vadede hem kendisine hem de temsil etmeye çalıştığı ideolojik, ekonomik çevrelere kazançlar sağlamış gibi görünse de siyaset kurumuna ve medyanın değerler görünümüne çok büyük zararlar vermiştir. RP'nin dini ve gelenekçi söylemini öne alarak oluşturduğu tehdit iklimi siyaset kurumunun zaten sınırlı olan ülkedeki belirleyicilik vasfını daha da kaybetmesine, 1980 darbesinden o güne kadar askeri otoriteye karşı elde ettiği birçok kazanımını yitirmesine neden olmuştur. Diğer yandan medya, demokratik sistemlerde durması gereken özgürlükçü alanı terk ettiği ve toplum yerine başka güç odaklarına yaslandığı için güvenilirliğini yitirmiş, ülkede travmatik bir medya algısının inşasına sebep olmuştur.

28 Şubat sürecinde medya, demokratik süreçlerde medyaya yüklenen misyonun çok ötesinde hareket ederek bu ilkeleri neredeyse yok saymıştır. Nitekim manipülasyon, yanlılık, ideolojik yaklaşım, taraflılık gibi olumsuz unsurlar 28 Şubat sürecinde medyada yoğun biçimde gözükten nitelikler arasındadır. Demokratik ilkeleri sıklıkla dillendiren ve savunan gazetelerin demokrasiye aykırı biçimde bir eylem tarzı benimsemesi ise ironik bir tabloyu ortaya çıkarmıştır. 28 Şubat sürecinde medyanın kamu, siyaset ve sermaye üçlüsü arasındaki konumlanışı medyanın kamu adına değil, başkaca güç unsurlarının dümen suyunda hareket ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda toplumun sözcüsü ya da toplumsal taleplerin siyaset kurumuna aktarılması vazifesi bir yana 28 Şubat medyası ordu, yargı gibi erklerin ve TUSİAD gibi sermaye gruplarının taleplerini siyaset kurumuna dayatan pozisyonda otoriter görünümde işlev kazanmıştır. Nihayet medya, hükümet üzerinde kurulan baskının ve toplumda üretilen suni algının parçası olmuştur.

Medyaya biçilen dördüncü güç payesinin başkaca güç odakları adına işlevsizleştiği görülmektedir. Liberal sistemde güçler arasındaki dengenin en önemli ayağı olan medyanın gerçek vazifesinden sapmış olması siyaset, toplum ve medya arasındaki ilişkilerin dengesiz bir seyir izlemesine neden olmuştur. Sonuç olarak medyanın demokratik sistemlerde durması gereken özgürlükçü alanı terk ettiğini ve toplum yerine başka güç odaklarına yaslandığı görülmektedir. Medyanın kamu, siyaset ve sermaye üçlüsü arasındaki konumlanışının kamu adına değil, başkaca güç unsurlarının taleplerini siyaset kurumuna dayatan bir görünüm sergilemektedir. Bu bakımdan medyanın erkler arasındaki rolünü yalnızca toplumun talepleri ve hakları doğrultusunda yerine getirmesi gerekliliği güç unsurları arasında dengenin kurulmasında vazgeçilmez bir gereklilik arz etmektedir. Bu noktada medyanın toplumsal alana nüfuz eden özelliği düşünüldüğünde basın özgürlüğü ve toplumsal sorumluluk arasında sıkışan medyanın sorumlu davranması adına etkili ve adil denetim mekanizmalarının kurulması gerekli görülmektedir.

Kaynakça

- Akpınar, H. (2001). 28 Şubat postmodern darbenin öyküsü. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Alan, B. (2020). 28 Şubat: Çıkarı örtüşenlerin koalisyonu. (Erişim: 01.06.2023). <https://www.indyturk.com/node/138626/t%C3%BCrkiyeden-sesler/28-%C5%9Fubat-%C3%A7%C4%B1kar%C4%B1-%C3%B6rt%C3%BC%C5%9Fenlerin-koalisyonu>
- Albayrak, N. (2019, 27 Şubat). Asıl darbeyi medya 18 Haziran'da yaptı. Star Gazetesi. (Erişim: 05.26.2023). <https://www.star.com.tr/yazar/asil-darbeyi-medya-18-haziranda-yapti-yazi-1436722/>
- Alpay, M. (2018, 6 Mart). 28 Şubat medya darbesi. Milat Gazetesi.
- Araştırma komisyonu raporu, (2012). (Komisyon Raporu 24-376). Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- Araştırma komisyonu raporu, (2012). (Komisyon Raporu 376). Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- Arıkan, N. (2011). 28 Şubat sürecinde medya. İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Ataklı, C. (2007, 27 Şubat). 28 Şubat'ta neden ve nasıl karşı çıktım? Vatan Gazetesi. (Erişim: 31.05.2023). <https://www.gazetevatan.com/yazarlar/can-atakli/28-subat-ta-neden-ve-nasil-karsi-ciktim-110835>
- Ateş Gazetesi. (1995, 15 Aralık). Ericson Erbakan. Ateş Gazetesi.
- Ateş Gazetesi. (1996, 14 Ekim). Şeriat light!. Ateş Gazetesi.
- Aydın, H. (2020, 22 Nisan). Anayol bozulmadan Refahiyol arayışı! Milliyet Gazetesi. (Erişim: 22.05.2023). <https://www.milliyet.com.tr/gundem/anayol-bozulmadan-refahiyol-arayisi-6194760>
- Babahan, E. (2012, 30 Nisan). Bir TÛSİAD vardır TÛSİAD'dan içerü. Star Gazetesi. (Erişim: 31.05.2023.). <https://www.star.com.tr/yazar/bir-tusiad-vardir-tusiaddan-iceru-yazi-558796/>
- Balcı, M. (2000). MGK ve Demokrasi. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Baykal, Ö. (2017). Türk siyasetinde Refah Partisi deneyimi: Gelenek, ideoloji ve politika (Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=mbVXUC9BsiQfXXRdTOahhg&no=cAq9iR-ksvR3gAXiZSVhRw>
- Baytok, T. (2001). Bir askerik bir diplomat. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bican, M. (2012). 28 Şubat'ta devrilmek. İstanbul: Truva Yayınları.
- Birand, M. A., & Yıldız, R. (2012). Son darbe 28 Şubat. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bostancı, N. (1998). Siyaset, Medya ve Ötesi. Ankara: Vadi Yayınları.
- Bölügiray, N. (1999). 28 Şubat Süreci 1. İstanbul: Tekin Yayınları.
- Civaoğlu, G. (1986, 25 Mart). İstanbul dükalığı ve olaylı yemek. Güneş Gazetesi.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1994a, 31 Mart). Sandıkta Refah gölgesi.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1994b, 17 Kasım). RP'nin inanılmaz serveti.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1994c, 2 Aralık). Erbakan'ın gerçek yüzü.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1995, 26 Aralık). Çözüm arayışları başladı.
- Cumhuriyet gazetesi. (1996, 27 Şubat). Vehbi Koç'un vasiyeti ANAYOL.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1996a, 4 Mart). Yeni dönem ANAYOL.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1996b, 29 Haziran). Erbakan'lı günler.
- Cumhuriyet gazetesi. (1997, 1 Şubat). Yargıtay: Kapatırım.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1997a, 3 Şubat). Türkiye İran olmayacak.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1997b, 5 Şubat). Ordudan dört uyarı.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1997c, 1 Mart). Muhtıra gibi tavsiye.
- Çandar, C. (2001a). Çıktık açık alınla. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çandar, C. (2001b). Türkiye er geç 28 Şubat'ı altedecektir. Umran Dergisi, Sayı: 78, s. 20-21.
- Çiller, T. (2021, 28 Şubat). Karadayı benim gözüme bakamıyordu (K. Akpınar). (Erişim: 25.04.2023). <https://www.trthaber.com/haber/gundem/karadayi-benim-gozume-bakamiyordu-560359.html>

- Devecioğlu, E. (2019). 28 Şubat sürecinde medya ve siyasal iktidar. (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde). Erişim adresi: <https://acikerisim.ohu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11480/7894/28%20%C5%9Fubat%20s%C3%BCrecinde%20medya%20ve%20siyasal%20iktidar.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Dilaveroğlu, E. (2012). 28 Şubat süreci ve bir sivil toplum kuruluşu olarak TÜSİAD'ın sürece bakışı. Sakarya İktisat Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 3, s. 59-74.
- Doğan, Y. (1996, 29 Şubat). Gizli Mimar. Milliyet Gazetesi.
- Dönmez, İ. H. (2018). 28 Şubat sonrası yazılı basında "gerici" imgesi. Harsiyât - İlmî, Harsî ve İçtimaî Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, s. 24-37.
- Erkal, K. (2022). Batılılaşma—Muhafazakarlaşma kıskacında Türkiye'de medya ve siyasetin dönüşümü: 1830-2022. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gözcü Gazetesi. (1996, 14 Ekim). Harp Okulu'nu işgal planı.
- Günaydın Gazetesi. (1994, 20 Eylül 20). Refah iktidar olamaz.
- Gür, T. (2018). Sivil toplum kuruluşlarının 28 Şubat sürecindeki rolü: TOBB ve TÜSİAD örneği. (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=PUMgyfoLqV8kaPMeOh5MSA&no=jvJyBSoVXPcb-hzBhyRYxQ>
- Hürriyet Gazetesi. (1994a, 18 Şubat). Vay Tayyip Ađa vay.
- Hürriyet Gazetesi. (1994b, 19 Şubat). Elimde Tayyip'in dosyası var.
- Hürriyet Gazetesi. (1994c, 7 Aralık). Refah'ta panik.
- Hürriyet Gazetesi. (1995, 25 Aralık). Mesaj ANAYOL.
- Hürriyet Gazetesi. (1996a,4 Mart). Türkiye ANAYOL'da.
- Hürriyet Gazetesi. (1996b, 29 Haziran). Çiller teslim etti.
- Hürriyet Gazetesi. (1996c, 30 Eylül). Baba: Laikliğin kıymetini bilin.
- Hürriyet Gazetesi. (1997a, 4 Şubat). Tahrikler bitmiyor.
- Hürriyet Gazetesi. (1997b, 13 Şubat). Tıpatıp aynısı.
- Hürriyet Gazetesi. (1997c, 1 Mart). Tarihi karar.
- Hürriyet Gazetesi. (1997d, 2 Mart). Askerin 20 şartı.
- Hürriyet Gazetesi. (1997e, 4 Mart). Kim yalancı?
- Hürriyet Gazetesi. (1997f, 4 Mart). Ya uy ya çekil.
- Hürriyet Gazetesi. (1997g, 10 Mayıs). RP'den ağır tahrik.
- Hürriyet Gazetesi. (1997h, 1 Haziran). Stresimiz dorukta.
- Hürriyet Gazetesi. (1997i, 19 Haziran). Refahsız arayış.
- İrvan, S. (1994). Normatif Medya Kuramları. Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi, Sayı: 1-2, s. 211-230.
- Kaya, A. R. (2016). İktidar Yumağı: Medya Sermaye Devlet. Ankara: İmge Yayınlar.
- Kazan, Ş. (2013). 28 Şubat: Postmodern darbenin anatomisi. Ankara: MG V Yayınları.
- Keçili, N. (2012, 6 Şubat). 28 Şubat'ta işadamları askerin oyuncağı gibiydi (Burcu Bulut). (Erişim: 01.06.2023). <https://www.yenisafak.com/roportaj/28-subatta-isadamlari-askerin-oyuncagi-gibiydi-366031>
- Kocabıyık, H. (2010, 28 Şubat). Karışık iş: 28 Şubat. Yeni Asır Gazetesi.
- Korkmaz, T. (2007, 6 Nisan). Tamer Korkmaz'dan TURKTIME'a A kalite medya analizi (Ersin Tokgöz). (Erişim: 31.05.2023). <https://www.turktime.com/haber/Tamer-Korkmaz-dan-TURKTIME-a-A-Kalite-Medya-Analizi/3735>
- Laughey, D. (2010). Medya Çalışmaları Teoriler ve Yaklaşımlar. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Mercan, A. (2001). Siyasetçi rüştünü ispat etmeli. Umran Dergisi, Sayı: 78, s. 108-109.
- Milliyet Gazetesi. (1994, 19 Temmuz). Apo'dan Refah'a: Benim sayemde.
- Milliyet Gazetesi. (1996a, 29 Haziran). Refah'lı dönem.

Milliyet Gazetesi. (1996b, 30 Haziran). Doğruyol kaynıyor.

Milliyet Gazetesi. (1996c, 21 Eylül). Paket depremi.

Milliyet Gazetesi. (1996d, 2 Ekim). Demokrasi korusu.

Milliyet Gazetesi. (1996e, 5 Ekim). Cuma'da Tahrir: Kocatepe'de Şeriat provası.

Milliyet Gazetesi. (1996f, 14. Ekim). Refah'ın iki yüzü.

Milliyet Gazetesi. (1996g, 17 Ekim). Laiklik uyarısı.

Milliyet Gazetesi. (1996h, 20 Ekim). Türbanlı Yargıç Milliyet'e konuştu.

Milliyet Gazetesi. (1997a, 5 Ocak). İşçi yürüyor.

Milliyet Gazetesi. (1997b, 28 Ocak). MGK'dan uyarı.

Milliyet Gazetesi. (1997c, Şubat 2). İrtica PKK'dan Tehlikeli.

Milliyet Gazetesi. (1997d, 4 Şubat). Tehlikeli gidiş.

Milliyet Gazetesi. (1997e, 5 Şubat). Sincan manevrası iktidarı sarstı.

Milliyet Gazetesi. (1997f, 28 Şubat). En uzun gün.

Milliyet Gazetesi. (1997g, 1 Mart). 9 saatlik zirvede rejime ince ayar.

Milliyet Gazetesi. (1997h, 3 Mart). İmza gerilimi.

Milliyet Gazetesi. (1997i, 5 Mart). Refah bunalımı.

Milliyet Gazetesi. (1997j, 7 Nisan). Çevik Bir uyardı.

Milliyet Gazetesi. (1997k, 12 Mayıs). Gövde gösterisi.

Milliyet Gazetesi. (1997l, 6 Haziran). Ordudan ambargo.

Oğuz, Ş. (2013, 28 Aralık). Yargı darbesi. Sabah Gazetesi. (Erişim: 29.04.2023).
<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/oguz/2013/12/28/yargi-darbesi>

Öz, M. (2007). 28 Şubat'ın piyonu "Medya". Anadolu Gençlik Dergisi, Sayı: 85, s. 56-57.

Özcan, Z. (2010). Arz ederim. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Özgürel, A. (2013). Bin yıllık darbe: 28 Şubat. Ankara: SETA. (Erişim: 29.04.2023).
https://file.setav.org/Files/Pdf/20140228183402_bin-yillik-darbe-28-subat-pdf.pdf

Özkasnak, E. (2001, 14. Ocak). Cevap vermeye cüret edemezlerdi. Milliyet Gazetesi.

Pulur, H. (2006, 9 Ekim). Bir, gazetecileri korkutmak için ateş emri verdi. Yeni Şafak Gazetesi. (Erişim: 10.03.2023).
<https://www.yenisafak.com/roportaj/hasan-pulur-bir-gazetecileri-korkutmak-icin-ates-emri-verdi-9105>

Sabah Gazetesi. (1994a, 18 Şubat). Refah'ta şok.

Sabah Gazetesi. (1994b, 31 Mart). SHP bütün Türkiye'de seçimin iptalini istiyor.

Sabah Gazetesi. (1995, 28 Aralık). ANAYOL çıktı.

Sabah Gazetesi. (1996a, 4 Mart). 2000 planı.

Sabah Gazetesi. (1996b, 27 Haziran). Çiller'in kumarı.

Sabah Gazetesi. (1996c, 28 Haziran). Koltuk uğruna ülkeyi karanlığa gömme.

Sabah Gazetesi. (1996d, 29 Haziran). Erbakan laik ve Atatürkçü oldu.

Sabah Gazetesi. (1996e, 30 Ağustos). Geriye değil ileriye.

Sabah Gazetesi. (1996f, 4 Eylül). Erbakan devre dışı.

Sabah Gazetesi. (1996g, 21 Eylül). Darbesiz İndiririz.

Sabah Gazetesi. (1997a, 5 Ocak). İşte Fadime Şahin'in suçladığı adam.

Sabah Gazetesi. (1997b, 26 Ocak). 2 hassas konu.

Sabah Gazetesi. (1997c, 26 Ocak). Refah'ta tarikat sıkıntısı.

Sabah Gazetesi. (1997d, 2 Şubat). Bu ne rezalet.

- Sabah Gazetesi. (1997e, 4 Şubat). Tehlikeli tırmanış.
- Sabah Gazetesi. (1997f, 1 Mart). Zehir zemberek.
- Sabah Gazetesi. (1997g, 3 Mart). Sürpriz çıkış.
- Sabah Gazetesi. (1997h, 5 Mart). Ürperten yemin.
- Sabah Gazetesi. (1997i, 6 Mart). Paşa paşa imzaladı.
- Sabah Gazetesi. (1997j, 13 Mart). 473 gizli Kur'an Kursu.
- Sabah Gazetesi. (1997k, 31 Mayıs). Tarikatlar devrede.
- Sabah Gazetesi. (1997l, 1 Haziran). Meclis'te 129 Şevki Yılmaz var.
- Sabah Gazetesi. (1997m, 8 Haziran). Oy avcılığına para var orduya yok.
- Sabah Gazetesi. (1997n, 19 Haziran). Hoca devri bitti.
- Sabah Gazetesi. (1997o, 21 Haziran). Refahyol'u Baba bitirdi.
- Sabah. (1996, 16 Ekim). Elçilerden muhtıra.
- Sayarı, B. (1978). Türkiye'de dinin denetim işlevi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı: 33, s. 173-185.
- Sazak, D. (2017). İtirazım var. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sözcü, Ş. Ş. (2007). 28 Şubat'ın aktörleri neler yapıyor? Anadolu Gençlik Dergisi, Sayı: 85, s. 32-34.
- Takvim Gazetesi. (1996, 14. Ekim). 14 şerefli vekil rezaleti bitiriyor.
- Tanör, B. (1997). Türkiye'de demokratikleşme perspektifleri (Yayın No. TÜSİAD – T/97 – 207). (Erişim: 30.04.2023). <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1797-turkiyede-demokratikleşme-perspektifleri>
- Temel, F. (2017). Cumhuriyet ideolojisinin inşasında basının rolü: Zonguldak Gazetesi 1923-1954 (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=njg1QKz6CsjeUD7bB2gclQ&no=mcmXmLtKjBuoxmXWXKN4AA>
- Temel, F. (2019). İktidar odağında bir medya sorgulaması. F. Temel & A. T. Tütkenoğlu (Ed.). Medya ve siyaset içinde (ss. 11-38). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Temel, F., & Çelebi, M. B. (2016). 28 Şubat sürecinde egemen güç ve basın. Hegemonya Karşı Hegemonya, I. International Social Sciences And Muslims Congress, Konya. s. 212-225.
- Temiztürk, H. (2011). Türkiye'de ordunun siyasete müdahale geleneği ve basın: 27 Nisan 2007 muhtırasından önce ve sonra. Erciyes İletişim Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 6-26.
- Tokgöz, O. (2003). Temel gazetecilik. Ankara: İmge Kitabevi.
- Yeni Şafak Gazetesi. (2007, 5 Mart). 28 Şubatçılara akıl vermiş. (Erişim: 31.05.2023). <https://www.yenisafak.com/gundem/28-subatcilara-akil-vermis-33096>
- Yıldız, A. (2001). 28 Şubat'ın seyir defteri. Umran Dergisi, Sayı: 78, s. 52-59.

Extended Abstract

Although the idealized structure of the media in the West in the social and political sphere within the framework of the liberal perspective is accepted by the countries that follow the West, the idealized understanding of media does not coincide with the practices. Moreover, it seems quite difficult to state that even in countries structured within the framework of democratic principles, relations between powers find a systematic and healthy basis. The media is often positioned as an element that is wanted to be kept under control by the centers of power. In this sense, expectations for the media to operate on behalf of the public often fail. In this context, the February 28 coup, which has an important place in Türkiye's political history, seems worth examining within the framework of the fourth power rank that the liberal understanding has given to the media. As a matter of fact, the unique nature of the February 28 coup offers an important data field for researchers studying issues such as politics, economy, culture and media. As a matter of fact, a very extensive literature on this subject has emerged in Türkiye and studies focusing on the media are presented from various perspectives. One of the important issues that makes this study a candidate to contribute to the literature is that it examines the role of the media in the February 28 process in terms of relations between powers and builds the research at the focus of theoretical discussions. In this respect, the main theme of the study will be to reveal the role of the media in the February 28 process and to discuss the media's role among the powers. In this context, the research aims to determine the activities of the media during the February 28 period while shaping it in line with the question

of what role the media fulfills in the triangle of politics, public and capital. The research adopts a qualitative approach in which the views of the actors of the period are analyzed through document analysis.

It is seen from press history evaluations and academic studies that the mainstream media in Türkiye does not have a good record in terms of democratic culture. The press, which has been subjected to ideological structuring since the establishment of the Republic, has adopted an anti-democratic line for a long time, especially in times of crisis, in terms of journalism, and has always sided with the powerful, sometimes to protect its ideology and sometimes to protect its economic interests. In this sense, capital did not refrain from entering into relations, regardless of politics and the military, and did not hesitate to push social interests and priorities into the background. However, the most important subject of historical criticism for the Turkish press is its attitude during the coup processes. During the political crises that the country was in, he ignored his own reason for existence and turned his attention to the "headquarters", looked for a solution outside of civilian politics (Temiztürk, 2011, p. 7), invited the soldiers to intervene, and made great efforts to ensure the legitimacy of the coup and the coup authority after the intervention. . During the February 28 period, the press/media did not adopt a different attitude, once again choosing to use tutelage in the "politics-tutelage" contradiction (Erkal, 2022, p. 297). and by acting as the voluntary spokesperson of corporate structures, it has enabled the creation of a destructive sphere of influence (Temel & Çelebi, 2016, p. 213).

During the February 28 coup process, the media, which worked as a collection center for the messages of actors such as the army, judiciary, academia and non-governmental organizations, was positioned as an important actor. Although they have different factions and ideological backgrounds, these structures are united in their opposition to the government and the media has become the spokesperson of these elements. It is clear that the headlines and news during the February 28 period aimed to direct different social structures to a certain idea and opinion. News about reactionism and sharia constituted the main agenda of the media, and after a while, many official, semi-official and civilian elements were included in the climate of fear created, and the voluntary, involuntary, sincere and insincere reactions and statements of these elements filled the newspaper pages and television news programs. In the period until the 28 February MGK, the media tried to convince the public that a party with 21% of the votes would bring sharia to the country and literally formed the basis for the decisions to be taken in the MGK.

During the February 28 period, the media ignored almost all of the principles put forward by the liberal system regarding the media and largely acted in the opposite direction. As a matter of fact, negative elements such as manipulation, bias, ideological approach and partiality are among the qualities that appeared intensely in the media during the February 28 period. It seems ironic that newspapers that frequently voice and defend democratic principles adopt a course of action that is contrary to democracy. The media's positioning between the public, politics and capital trio during the February 28 period shows that the media acted not on behalf of the public, but under the influence of other power elements. In this context, aside from being the spokesperson of the society or conveying social demands to the political institution, the February 28 media has gained an authoritarian function in a position that imposes the demands of powers such as the army, judiciary and capital groups such as TUSIAD on the political institution. Finally, the media has become a part of the pressure placed on the government and the artificial perception produced in society.

It is seen that the fourth power rank given to the media has become dysfunctional in the name of other power groups. The fact that the media, which is the most important pillar of the balance between powers in the liberal system, has deviated from its real duty has caused the relations between politics, society and the media to follow an unbalanced course. As a result, it is seen that the media has abandoned the liberal area where it should stand in democratic systems and is leaning on other centers of power instead of society. The media's positioning between the public, politics and capital trio appears to impose the demands of other power elements on the political institution, not on behalf of the public. In this respect, the necessity for the media to fulfill its role among the powers only in line with the demands and rights of the society is an indispensable necessity in establishing the balance between the elements of power. At this point, considering the feature of the media penetrating the social sphere, it seems necessary to establish effective and fair control mechanisms in order for the media, stuck between press freedom and social responsibility, to behave responsibly.